APOLOGIA
PRO XENIO DILECTIONIS,
IN QUA

Dilectionis Dei in Sacramento Pœnitentiæ necessitas rursum propugnatur,

ET

Respondetur ijs, quæ denuò opposuit R. Ad. P.

MAXIMILIANVS LE DENT

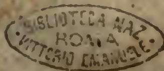
Societatis Iesu S. Theologiæ Professor,

AUCTORE

F. FRANCISCO FARVACQVES

INSULENSI,

Ordinis Erem. S. Augustini S. Theol. Doct. Lovaniensi & in Ducali Abbatia S. Gertrudis Professore.

LOVANII

Typis CYPRIANI COENESTENIJ 1669.

CENSURA.

HÆc pro Xenio dilectionis Apologia publicari potest. Datum. Lovanij 5. Ianuarij. 1669.

Simon Servatij S. T. Doctor & Professor Librorum Censor.

APPROBATIO.

APologiam pro Xenio Dilectionis R. Ad. ac Ex. P. M. Francisci Farvacques, ex commissione R. Adm. P. Guilielmi Bolli Ordinis nostri per belgium Provincialis, perlegi, & quia orthodoxæ Fidei, bonisque moribus consentaneam reperi, publico prælo dignam censui. Datum Lovanij ad S. August. hâc 27. Decemb. 1668.

F. Athanasius Maigretius S. T. Doct. & Prof. Lovanij Ord. Erem. S. August. studij Theol. Regens.

FACULTAS R. Adm. P. PROVINCIALIS.

VIsâ approbatione Ex. P. M. Athanasij Maigretij S. T. Doct. & studij Lovan. Regentis, nobis insuper attestantis, quod in Apologia pro Xenio Dilectionis ab ex. P. M. Francisco Farvacques composita nihil contineatur decreto Alexandri VII. contrarium, Tenore præsentium & muneris nostri authoritate Facultatem concedo, ut illa prœli beneficio in lucem detur, salvâ authoritate eorum, quorum interest. Datum Bruxellis Calendis Januarij. 1669.

F. Guilielmus Bolli Prior Provincialis.

APOLOGIA
PRO XENIO DILECTIONIS,
IN QUA
Dilectionis Dei in Sacramento Pœnitentiæ necessitas rursùm propugnatur.

PRÆFATIO.

CHristus Jesus prima & summa veritas & Charitas de igne Charitatis, teste Ambrosio, sermonem instituens: *ignem*, inquit, *veni mittere in terram, & quid volo nisi ut accendatur?* Vis accendi Christe? Parebimus: Sed quis ignem illum accendet nobis? quis potiùs obsecro, quàm ille ipse, qui frigescente jam mundo à Charitatis, quâ fervebat, igne, Ignatij nomen obtinuit? Scribit enim auro insculpi dignum pro charitatis commendatione monitum: *omnes*, inquit, RECTAM *habere* INTENTIONEM *studeant, non solùm circà vitæ suæ statum, verùm etiam circà res particulares: omnes id semper in eis spectantes, ut serviant & placeant divinæ bonitati* PROPTER SEIPSAM, *& propter* CHARITATEM *& eximia beneficia, quibus prævenit nos, potiùs, quàm ob* TIMOREM POENARUM, *vel spem præmiorum, quamvis hinc etiam invari debeant* O! Ignatio dignum de igne Charitatis monitum, ex intimis Augustinianæ doctrinæ visceribus petitum. Quid enim Augustino familiarius, quàm commendare rectam intentionem, quam in Charitatis igne positam esse ubique inclamat? Augustino proinde jungit dexteram Ignatius. in cap. 12. Luc. Lucæ 12

Absit autem ut probemus frigidum illud glossema quorumdam dicentium verbis S. Ignatij contineri consilium, non præceptum. Quid enim, quid hoc responsi est? Recta intentio suadetur tantùm & non præcipitur? Quis, non dico Theologus, sed Theologiæ Tyro hoc admiserit? An fortè non satis manifestum est ipsius Veritatis oraculum Matthæi sexto dicentis: *Lucerna corporis tui est oculus tuus. Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit: si autem oculus tuus fuerit nequam, totum corpus tuum tenebrosum erit?* Audi igitur Augustinum verborum illorum interpretem: *oculum hic accipere debemus ipsam* INTENTIONEM, *quâ facimus, quidquid facimus: quæ si munda fuerit & RECTA, & illud aspiciens, quod aspiciendum est, omnia opera nostra, quæ secundùm eam operamur, necesse est bona sint. Non ergo quid quisque* l. 2. de serm. Dom. in monte c. 21

 faciat

faciat, sed quo animo faciat, considerandum est. Et anteà: *hic locus sic intelligendus est ut noverimus omnia opera nostra tunc esse munda & placere in conspectu Dei, si fiant simplici corde, id est* INTENTIONE *supernâ: Fine illo Charitatis: quia & plenitudo legis, Charitas.* Ex quo Scripturæ & Augustini testimonio Hieremias Drexelius ità scribit: *Fœda nox & meræ tenebræ omnia involvunt, ubicumque* RECTÆ INTENTIONIS *splendor non effulget. Nullum corpus pulchrum sine hoc oculo: nullum cum hoc, fœdum... Rectè agere, ut Inferos evadas, illiberalis servi est: ut cœlum obtineas, quæstuosi mercenarij: ut Deo placeas, hoc demùm Charißimi est filij.* Qua in doctrina pijssimus hic Auctor non solùm P. Ignatium, sed & Bernardum Charitatis face prælucentem habuit. Ex hoc enim Matthæi loco sic concludit: *Ego verò, ut interior oculus verè simplex sit, duo illi esse arbitror necessaria,* CHARITATEM *in* INTENTIONE *& in electione veritatem.*

l. de dispens. & præc.

Rectitudo igitur intentionis necessaria est maximè in Mto. Pœnitentię, quando cor nostrum volumus rectum esse cum Deo nostro, non tantùm per operationem, sed etiam per Spiritum inhabitantem. Quæ enim aliâ intẽtio sufficeret? Distorta? Curva? nugæ. Indifferẽs? atqui incertum est possitne dari talis intentio. Atque ut dari posset, cùm sacramento non sufficeret, in quo præter indifferentiam plus requiri nemo dubitat. Superest ergo, ut non sufficiat nisi *Recta intentio*, quam cum in Charitate statuerit S. Ignatius, doctrinam S. Ignatij propugnamus, dum Charitatem, saltem initialem in sacramento Pœnitentiæ necessariam esse prædicamus. Non dubito opponenda sesquipedalia glossemata, sed quæ meis etiam verbis adhiberi possent. Verba S. Ignatij aperta sunt, clara sunt, manifesta sunt, neque alio egent interprete, sed judice sanâ ratione.

CAPUT PRIMUM.

Expenditur doctrina Lutheri, & Lutheranorum de Contritione.

§. I. *Causa iteratæ Scriptionis de errore Lutheranorum.*

ANimo fixum, immotumque sederat Lutheranam camerinam non movere, neque damnatæ sordibus Doctrinæ calamum intingere, quem mihi videbar sic temperasse, ut non suppeteret unde unus gloriaretur, vel inflaretur adversùs alterum.

Verùm nupera R.P. LEDENT Responsio coegit me aliam consilij rationem inire: neq; enim existimavi tempus esse tacendi, vel dissimulandi, quando me obtorto collo, renitente conscientiâ, veritate, & (ut mihi quidem occurrebat) Charitate, legebam me in eamdem, ipsissimamque damnati Lutheri naufragantem & ruinosam navim pertrahi, imò abripi.

Verbo rem accipiat Lector. Adversarius meam, damnatique Lutheri suo penicillo, suisque coloribus ità adumbrat & compingit sententiam: *manifestum est Lutherum initio defectionis suæ, & præsertim in sermone de pœnitentia* REIECISSE *omnem pœnitentiam, quæ* CONCIPITVR EX METV, SPE, *aut alio simili motivo ab amore distincto, & pronuntiasse peccatorem adferentem talem pœnitentiam absolutione indignum esse: solam verò illam, quæ ex amore concipitur esse veram pœnitentiam, & absolutione dignos reddere. Hæc autem est* IPSISSIMA SENTENTIA ADVERSARIORVM: *unde fatetur hic Author quæst. quodlib. &c.* Num. 78.

Verba illa non semel, sed sæpius legi, & perlegi, vixdum proprijs confisus oculis. Quid enim, inquiebam, an fortè obvenisse Adversario, quam in seipso alicubi ingenuè agnoscit Lipsius, *mentis peregrinationem*? An potiùs memoriâ excidisse nuperum Decretum ALEXANDRI VII. (cujus tenorem per manibus tum habebam,) quo cavetur sub POENA EXCOMMVNICATIONIS &c. *Ne quis audeat alicujus* THEOLOGICÆ CENSVRÆ, *alteriusve* INIVRIÆ, *aut* CONTVMELIÆ *notâ taxare alterutram sententiam*? Quid igitur est, aiebam, si hoc non est Theologica censura, injuria, aut contumelia, *dicere nostram esse ipsissimam Lutheri sententiam*, quam oppositam esse Tridentino, atque ab

 eodem

eodem impetitam & proscriptam pro primario doctrinæ suæ fundamento statuit Adversarius? Quò fiebat, ut nonnunquam occurreret
c. 17. illud Augustini contrà Manichæum Adimantum: *Si vellet aliquis* DENTES *Manichæorũ in ipsos convertere, quàm mordaciter ista reprehenderet?*
fol. 83.

Talia volutabam animo, incertus quid in re perplexa statuerem, donec tandem, *cum Senatum consilij in cor convocassem*, ut ille apud Comicum, placuit vocem quam apud Petrum Damiani legeram, vsurpare: *Spiritum cohibeo, & consequentia relinquo Lectoribus intellectum:* & illud Pauli Apostoli: *nolite ante tempus judicare, quò adusque veniat Dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium, & tunc laus erit vnicuique à Deo.*

1. cor.4. Porrò ne Decretum ALEX. VII. cuiquam memoriâ excidat, operæ pretium duxi, oculis Lectoris illud ipsum rursum subjicere.

DECRETUM SMI. D. ALEXANDRI VII.

SANCTISSIMUS D.N. ALEX. VII. *Cùm acceperit non sine gravi animi mœrore Scholasticos quosdam acriùs, nec absque fidelium scandalo inter se contendere, an illa Attritio, quæ concipitur ex metu gehennæ excludens voluntatem peccandi cum spe veniæ, ad impetrandam gratiam in Sacramento Pœnitentiæ requirat insuper aliquem actum Dilectionis Dei, asserentibus quibusdam, negantibus alijs, & invicem adversam sententiam censurantibus. Sanctitas sua enixè cupiens pacis vinculum inter fideles servari, omnemque scissuræ fomitem extingui, auditis votis Eminentissimorum & Reverendissimorum DD. Cardinalium adversùs hæreticam pravitatem generalium Inquisitorum, nec non DD. Consultorum & qualificatorum Sacræ Congregationis eiusdem generalis Inquisitionis, hoc præsenti Decreto in virtute sanctæ obedientiæ & sub pœna* EXCOMMUNICATIONIS *latæ sententiæ huic sanctæ Sedi reservatæ, aliĳsque pœnis eiusdem sanctæ Sedis arbitrio taxandis præcipit cunctis &* SINGULIS *fidelibus quocumque gradu, ac dignitate Episcopali, & maiori, imò & Cardinalitiâ fulgentibus, ut si deinceps de materia Attritionis præfatæ scribent, vel* LIBROS *aut scripturas* EDENT*, vel docebunt, vel prædicabunt, vel alio quovis modo pœnitentes, aut Scholares, cæterosve erudient, non audeant alicuius* THEOLOGICÆ CENSURÆ, *alteriusve* INIURIÆ, *aut* CONTUMELIÆ *notâ taxare alterutram sententiam, sive negantem necessitatem aliqualis Dilectionis Dei in præfata Attritione ex metu gehennæ conceptâ, quæ hodie inter Scholasticos communior videtur, sive asserentem dictæ Dilectionis necessitatem, donec ab hac sancta Sede fuerit aliquid hac in re definitum. Statuit-*

tuitque præterea Decretum hoc, seu illius exemplum ad valvas Basilicæ Principis Apostolorum de urbe & in acie Campi Floræ affixum omnes ubique existentes arctare, & afficere, ac si unicuique personaliter fuisset intimatum.

Franciscus Riccardus sanctæ Romanæ & universalis Inquisitionis Not.

locus ✠ Sigilli.

§. II. *Variæ inter nostram, Lutherique sententiam differentiæ.*

NIhil familiariùs Adversarijs, quàm objecto Lutheranæ doctrinæ consortio adversus Dilectionis in sacramento Pœnitentiæ necessitatem velle præscribere. Memini me non sine admiratione (ut mitissimè loquar) legisse thesim 37. à Rdo. P. Ægidio Thybault S. Th. Profess. Soc. Jesu Anno 1660. propugnatam, in qua sic habebatur: *Acriter olim Lutherus invectus est in Catholicos, quod docerent Contritionem ex solo metu gehennæ sine motivo Charitatis conceptam sufficere ad iustificationem in sacramento Pœnitentiæ, & eiusmodi Attritionem contendebat malam esse, quatenus implicitè annexam habet voluntatem peccandi, si non esset pœna. Luthero, eiusque in hoc* SEQUACIBUS ANATHEMA *dicit Tridentinum, & declarat eiusmodi Contritionem imperfectam cum spe veniæ in sacramento sufficere posse.*

Hanc libertatem Lutherano carbone notandi nostram Sententiam mirum quantâ prurigine nonnulli postea imitati fuerint. Quibus licet Alexand. VII. nupero suo Decreto capistrum injecisse videatur, nihilo minus, ut detractâ larvâ quisque manifestè conspiciat, quàm malè fundata sit illa scribendi, & Lutherani erroris notam objiciendi licentia, lubet hîc ostendere immanè quantum Lutherus à nobis distet, easque differentias inter utramque sententiam in medium proferre, quas ex proprijs verbis, si voluisset Adversarius, potuisset agnoscere.

PRIMA DIFFERENTIA. Ipso loco, quo societatis & concordiæ cum Luthero nos insimulat Adversarius, fatetur & scribit: *manifestum est Lutherum initio defectionis suæ & præsertim in sermone de Pœnitentia* REIECISSE *omnem* POENITENTIAM, *quæ* CONCIPITUR EX METU &c. fateor, sed quo candore subjungitur: *hæc autem est ipsissima sententia Adversariorum*? ipsissima? Ego rejicio omnem pœnitentiam, quæ concipitur ex metu? ego inquam, ego ille de quo num. 78.

 pau-

paucis post lineis ità scribit: *Timorem non admittit tantum* P. FARVACQUES, *sed insuper asserit* TIMOREM IN OMNI JUSTIFICATIONE INTERVENIRE? Ego, qui in quæst. quodl. arg. 1. §. 5. commendo doctrinam, quæ docet pœnitentiam Cathecumenorum SEMPER CONCIPI *ex timore servili*, sive ut ipse aliquoties exprimit *semper debere inchoari à timore servili*? hæc sunt ipsissima eadem: *semper concipi ex timore, & nunquam concipi*? si do admittit, manus, fateorque mihi tantam esse cum Lutheri doctrina concordiam, quanta est inter *semper & nunquam*.

SECUNDA DIFFERENTIA *Manifestum est Lutherum initio defectionis suæ &c. reiecisse omnem pœnitentiam, quæ concipitur ex* SPE *&c.* prout ibidem Adversarius. Cedò hæc est *ipsissima sententia* nostra? Ego actum Spei à pœnitentiæ negotio rejicio? ubi? quandò? quo loco? quibus verbis?

ibid. TERTIA DIFFERENTIA: Lutherus volebat solo amore Contritionem à peccatoribus quæri; neque hoc diffitebitur P. Le Dent ex cujus sententia Lutherus rejecit omnem pœnitentiam, quæ concipitur ex motivo ab amore distincto.

Imò illa fuit summa totius controversiæ inter Catholicos & Lutherum: *utrum Contritio solo amore conciperetur*? Luthero affirmanmante, Catholicis negantibus.

Uude Joannes Eckius lib. 1. de pœnit. c. 1. SUMMA *ego* DISPUTATIONIS *nostra est*: *contendit Ludder impugnando veritatem cum confidentia clamoris*: CONTRITIONEM SOLO AMORE CONCIPI: *si quis autem eam parare velit recogitando omnes annos in amaritudine animæ suæ &c. hanc Contritionem asserit facere hypocritam, ac magis peccatorem.* POENITENTIAM NON NISI AMORE CONCIPI.

Ecce summam disputationis Catholicorum cum Luthero: ecce caput erroris: *Contritionem solo amore concipi.* Quæso in illa summa disputationis, in illo capite erroris, nos Luthero subscribimus? hæc est *ipsissima sententia* nostra? relegantur obsecro verba, quæ scripsi in quæst. quod pag. 51.: *nos qui existimamus non* SOLO AMORE, *verùm etiam timore pœnitentiam concipi, non tantum à Lutheri doctrina discrepamus, verùm etiam eidem doctrinæ è diametro repugnamus,*

QVARTA DIFFERENTIA. Lutherus docuit pœnitentiam omnem debere ex perfecto, & justificante, seu, ut loquitur, *gratificante* amore concipi.

Constat hoc ex assertione articuli sexti, in qua Lutherus rejicit. *Neutralem illam Theologiam, quæ inter odium &* GRATIFICANTEM AMOREM

REM *medium fingit naturalem amorem legis, qui contritionem istam pa-ret.* Quibus verbis clarissimè declarat, se amoris nomine intelligere amorem gratificantem, seu, ut nos loquimur, justificantem.

Et quid mirum? ibidem enim præmiserat: *ego enim peccatum assero, quidquid ante gratiam fit in homine, tantùm abest, ut præparet ad gratiam*, utique justificantem de quâ manifestum est ibi sermonem esse, Quomodò etiam Lutherum intellexit censura Parisiensis apud Eckium. Propositionem enim hanc Augustini: *bonus est timor & utilis* &c. ità censuraverat Lutherus: *hoc est meo iudicio consuetudo desperandi & odiendi Deum, si excludatur* GRATIA. Porrò Lutheri censuram ità censurat facultas Parisiensis: *iudicium Lutheri de dicto Augustini: bonus est timor &c. est falsum temerarium & impium accipiendo gratiam, ut suprà pro* GRATIA GRATUM FACIENTE, *sicut eam accipit* SCRIPTOR. l. 1. de pœnit. c. 1.

Quod si Luthero omne opus, quod fit ab homine ante gratiam sanctificantem visum fuerit esse peccatum: ergo non admisit amorem nisi gratificantem, seu justificantem.

Meritò proinde jactis à se fundamentis super ædificat hanc conclusionem in assertione Articuli septimi: *sis ergo certus, simul cum bono conteritur, simul & gratia* (utique justificans) *infunditur*

Ex quibus omnibus apparet Lutheri sententiam fuisse: pœnitentiam omnem debere ex perfecto, seu justificante amore concipi.

Hæc est *ipsissima sententiâ* nostra? nos sentimus pœnitentiam omnem ex amore perfecto, seu *gratificante* debere concipi? nos omne opus, etiam imperfectum Dei amorem, qui reperitur in homine ante gratiam sanctificantem cum Luthero peccati damnamus?

QVINTA DIFFERENTIA priori conjuncta. Lutherus imperfectam charitatem tamquàm vitiosam à pœnitentiæ negotio rejecit: unde negabat pœnitentiam ex hujusmodi amore imperfecto posse concipi.

Liquet hoc ex Articulo quarto Lutheri in quo ità scribit: *imperfecta charitas morituri secum fert necessariò magnum timorem, qui se solo satis est facere pœnam purgatorij, & impedit introitum regni.*

Et in assertione dicti articuli sese explicans: *quum enim Ioannes Apostolus verè dicat: timor pœnam habet, & timorem non expellit nisi perfecta charitas, ut idem dicit, clarum arbitror hinc fieri timorem esse in imperfecta charitate, qua eum expellere nequit. Hoc autem* VITIUM *charitatis (sicut Augustinus appellat) quid est aliud, quàm fomes & residuum originalis peccati, quod hominem privavit à recta, secura & perfecta charitate Dei? Quare verum est imperfectam charitatem* IMPEDIMENTO

TO AD INTROITVM REGNI PROPTER VITIVM QVO IMPERFECTA EST. Non potuit Lutherus apertiùs doctrinæ suæ venenum evomere, & imperfectam charitatem à pœnitentiæ negotio rejicere. Te obtestor amice Lector *hæc est ipsissima sententia nostra*? nos imperfectam charitatem à pœnitentiæ negotio secludimus? Nos imperfectam charitatem dicimus impedimento esse ad introitum regni propter vitium quo imperfecta est? propter fomitem & residuum originalis peccati, quod hominem privavit à recta; secura, & perfecta charitate Dei? Ne ipse quidem audebit hoc cogitare, nedum asserere Adversarius.

SEXTA DIFFERENTIA, eàque potissima & maximè essentialis. Lutherus in priore sua sententiâ sic docuit pœnitentiam amore concipi, ut tamen reverà sub amoris pallio veram negaret pœnitentiam, & nonnisi chymæricam ac fictitiam mundo proponeret.

Nemini Catholicorum dubium est, quin vera pœnitentia debeat esse *verum odium, verus dolor, vera peccatorum detestatio.* Quid porrò Lutherus? initio defectionis suæ negavit pœnitentiam debere esse *verum odium, verum dolorem, veram detestationem peccatorum.* Testem hujus veritatis profero Cardinalem Bellarminum libro 2. de pœnit. cap. 4. ità scribentem: *Lutherus initio defectionis suæ à Catholica ecclesia inter alia multa hæretica paradoxa, hoc etiam excogitavit ac docuit: non esse veram contritionem, sive pœnitentiam* ODIUM VITÆ PRÆTERITÆ, *sed amorem iustitiæ & novam vitam.*

Idem Cardinalis etiam libro 1. cap. 7. disertè testatur, *pœnitentiam Luthero non designare* ODIVM *vel* DOLOREM DE VITA PRÆTERITA, *sed significare amorem iustitiæ &c.*

Quamquam quid opus aliunde accersito Bellarmini testimonio? Lutherus ipse loquatur famoso illo, quem Adversarij ad ravim usque inclamant, sermone de pœnitentia: *plus*, inquit, *tibi discutiendum est, confessuro, quantum diligas iustitiam, quàm quantum odias peccatum: multoque maiore, imò* SOLO *hoc* LABORE *tibi cogitandum est, quomodò futuram vitam agas bonam, quàm quomodò* ODIAS, AUT DESERAS PRÆTERITA MALA. *Verissimum enim est proverbium & omni doctrinâ de contritionibus huc usque datâ præstantius: optima pœnitentia nova vita.*

Hæc Lutherus, qui solùm in eo laborandum jubet, quomodò vitam agas bonam, non quomodò præterita oderis mala.

Idem etiam Lutherus in epistola ad Staupitium scripta Anno 1518. non obscurè scribit nomen pœnitentiæ non significare odium, vel dolo-

dolorem de vita præterita, sed amorem, dilectionemque justitiæ.

Denique circa primam conclusionem resolutionum suarum scribit iterum: *non ergo in usu sacra scriptura pœnitentia* DOLOR *definitur, sed mutatio mentis & consilij.*

Avertat benevolus Lector oculos suos à vanitate Lutheranæ doctrinæ, & in nostram convertat sententiam. Amabo, nos cum Luthero pœnitentiam prædicamus *odio vitæ præteritæ* destitutam? Nos *dolorem, & detestationem peccatorum, desertionem præteritorum malorum* è tribunali sacramentali proscribimus? hæc est, si Deo placet, *ipsissima sententia* nostra? hæc est illa, pro cujus necessitate pugnamus, pœnitentia? Nemo, ut opinor, id asserat, qui non omnium calculo, Cantherino, ut ajunt, ritu stans somniare censeatur.

Qua-propter insinuat sese, non manifestum tantùm, sed & intimum, capitale, & ut ità loquar *substantiale* ac *essentiale* ex ipsis visceribus causæ petitum discrimen inter nostram, Lutherique sententiam. Hoc nimirum, quod actus pœnitentiæ nobis sit *verum odium vitæ præteritæ, verus dolor & detestatio peccatorum*, non item Luthero.

Ac proinde vix dici potest, quantoperè fallatur Adversarius, dum ità concludit: *necesse est, ut fateatur P. Farvacques suam sententiam cum priore Lutheranorum doctrina, quoad* ACTVM CVM SACRAMENTO REQVISITVM CONCORDEM *esse.*

Necesse enim erit ut concordiam illam fatear, quandò *odium vitæ & non odium, dolor & non dolor, detestatio & non detestatio, desertio & non desertio præteritorum malorum* eodem censebuntur nomine, ac in eamdem coalescent naturam & concordiam. Quamdiu verò Adversarius illa non potuerit in concordiam redigere, tamdiu necesse erit fateatur sententiam P. Farvacques cum priore Lutheranorum doctrina quoad actum cum sacramento requisitum concordem non esse, nostramque non esse ipsissimam Lutheri sententiam.

Quàm fragile porrò & infirmum est, cui Adversarij oppositio nititur, fundamentum! *fatetur*, inquit, *hic Author quæstionis quodlib. pag. 52. hoc sibi cum Luthero commune esse, quod initio defectionis suæ docuerit pœnitentiam omnem debere ex amore concipi.*

Fassus sum, non inficiabor: sed quâ consequentiæ verisimilitudine infertur: *ergo nostra sententia est ipsissima sententia Lutheri renuentis omnem pœnitentiam, quæ concipitur ex metu, spe, aut alio simili motivo ab amore distincto?*

Pari jure possem ità argumentari: *Author responsionis docet cum Luthero*

thero & Confeßioniſtis pœnitentiam ex timore pœnarum ſufficienter concipi: ergo eius ſententia eſt ipſiſſima ſententia Lutheri & Confeßioniſtarum reiicientium pœnitentiam, quæ ex amore Dei concipitur?

Patiatur itaque Adverſarius vel utramque conſequentiam negari, vel ſciat parem obligationem ſibi incumbere Lutheranæ doctrinæ notam à ſe propulſandi. Quod enim tam confidenter aſſerat ſibi & Luthero nihil eſſe commune, ſequenti paragrapho abundè confutabitur.

Ut autem luce clariùs appareat, quàm falſum ſit, quod noſtra ſit *ipſiſſima Lutheri ſententia*, lubet ea, quæ hoc paragrapho dicta ſunt breviter in ſummam redigere.

I. Lutherus initio defectionis ſuæ rejecitit omnem pœnitentiam, quæ concipitur ex metu, nos talem pœnitentiam veneramur.

II Lutherus rejecit omnem pœnitentiam, quæ concipitur ex ſpe aut alio ſimili motivo ab amore diſtincto: nos talem pœnitentiam toto corde ſuſcipimus.

III. Lutherus pœnitentiam voluit ſolo amore concipi, nos id negamus & pernegamus.

IV. Lutherus docuit omnem pœnitentiam ex amore perfecto, ſeu gratificante debere concipi, nos falſum id eſſe lubentes, volentesque pronuntiamus.

V. Lutherus amorem & charitatem imperfectam tamquam vitioſam à pœnitentiæ negotio rejecit, nos charitatem imperfectam tamquam concipiendæ pœnitentiæ idoneam commendamus & extollimus, tantùm abeſt ut tamquam vitioſam rejiciamus.

VI. Lutherus ſic docuit pœnitentiam amore concipi, ut reapſe veram pœnitentiam, verum odium, verum dolorem, veram peccatorem deteſtationem negaret: nos oppoſitum tamquam fidei dogma in Tridentino definitum intimo cordis affectu amplectimur, & docemus.

Poſſem nullo negotio plura inter noſtram, Lutherique ſententiam momentoſa detegere diſcrimina; verùm mihi ſpes eſt, ea, quæ partim ex ipſis Adverſarij verbis, partim ex viſceribus cauſæ prolata ſunt, curioſo Lectori abundè comprobaſſe, non eſſe ipſiſſimam Lutheri, noſtramque ſententiam.

§. 3.

§. 3. *Vtrùm R.do Patri Le Dent nihil sit commune cum posteriore Lutheranorum sententia?*

INtrepidè affirmat his verbis: *Necesse est, ut* FATEATVR P. Farvacques, *nobis cum neutra Lutheranorum sententia quidquam esse commune.*

Necesse est, ut fatear? Parebo, si tamen priùs Adversarius nonnullos scrupulos, qui confessionis meæ candorem remorantur, dignatus fuerit audire, & ex animo evellere.

PRIMUS SCRUPULUS. Lutherani cum Luthero in posteriore de contritione sententia docent *primam partem pœnitentiæ* timore pœnarum, absque ulla prorsùs, etiam minimæ Charitatis scintilla, sufficienter concipi, prout non inficiabitur Adversarius.

Quid? Necesse est, ut ego citrà scrupulum fatear cum illa sententia Adversario nihil esse commune?

SECUNDUS. Lutherani docent ex timore pœnarum absque ulla divini amoris flammula concipi *dolorem de peccatis*, prout agnoscit P. Le Dent numero 83.

Interrogo, necesse est, ut ego citrà scrupulum fatear cum illa sententia Adversario nihil esse commune?

TERTIUS. Lutherani docent ex timore pœnarum absque ullo benevolo in Deum amore concipi *propositum vitandi peccata*, prout ostendi in Xenio pag. 36.

Quæro, necesse est, ut ego citrà scrupulum fatear cum illa sententia Adversario nihil esse commune?

QUARTUS. Lutherani docent terrores conscientiæ incussos, seu dolorem de peccatis & propositum non peccandi ex solo pœnarum timore oriundùm esse opus bonum, & supernaturale, sive, ut loquitur Lutherus Xenij pag. 38. *Non naturalium virium, sed Spiritûs sancti cor nostrum efficaciter moventis opus.*

Obsecro, necesse est, ut ego citrà Scrupulum fatear cum illa sententia Adversario nihil esse commune?

QUINTUS. Lutherani *sensum veræ pœnitentiæ de offensa Dei* (sic enim loquitur eorum caput Xenij pag. 21.) explicant per ordinem ad iram & indignationem divinam, negantque Dei propter se amorem in eum finem esse necessarium.

Peto, ſitne neceſſe, ut ego citrà ſcrupulum fatear, cum illa ſententia Adverſario nihil eſſe commune?

Sextus. Lutherani docent cordis ad Deum converſionem haberi abſque ullo Dei propter ſe amore, prout oſtendi Xenij folio 23.

Quid? neceſſe eſt, ut ego citrà ſcrupulum fatear cum illa ſententia Adverſario nihil eſſe commune? An fortè commune eſt, quod vult Adverſarius, & non commune eſt, quod non vult eſſe commune? Aut fortè huc ſpectat illud Apoſtoli: *nihil commune per ipſum, niſi ei, qui exiſtimat quid commune eſſe, illi commune eſt*?

ad Rom. 14. v. 14.

§. IV. *Examinantur differentiæ, quas inter ſuam, Lutherique ſententiam ſtatuit P. le Dent, oſtenditurque nos eodem jure ſeparari à ſententia Lutheri, quo prætendit idem Author ſeparari.*

ABſit, ut vel cogitem ſententiam Adverſarij eſſe ipſiſſimam Lutheri: confidenter tamen aſſero pleraſque differentias quas obſervavit, nobis eumdem à Lutherano naufragio ſeparationis portum exhibere, quem poſſet Adverſario. Utrum autem diſcrimina, quæ allegat, ſint idonea, & manifeſtiora aſſignari non poſſint, nolo judicare. Proponam tamen, quæ opponi poſſe mihi videbuntur.

num. 91. Primum discrimen ità proponit: *in terroribus* Lutheranis *nullus includebatur reſpectus ad Confeſſionem, & ſatisfactionem*, qui tamen reſpectus includitur in Attritione ſervili ergo &c.

Verùm ſi hâc ratione Attritio ſervilis ſecernitur à fœce Lutheranæ ſententiæ, nihilque habet cum illa proptereà commune: ut quid Lutheranæ fœcis communionem timeamus?

Sic enim urgeo: in Contritione, quam Lutherus docuit initio defectionis ſuæ nullus includebatur reſpectus ad Confeſſionem & ſatiſfactionem, qui reſpectus includitur in Contritione noſtra. Ergo &c.

Eſtne ovum ovo, lac lacti ſimilius, quàm hoc argumentum argumento Adverſarij?

Negabit fortè priorem Lutheri Contritionem caruiſſe iſtiuſmodi reſpectu ad Confeſſionem & ſatisfactionem: ſed nihil negotij eſt hoc probare.

Et quidem quod ad Confeſſionem attinet, conſtat ex ijs, quæ Cardinalis Bellarminus refert ex *libro de capt. babyl. ſermone de pœnit. articulo* 8. *&c.* Lutherum ab initio defectionis ſuæ de medio ſuſtuliſ-

l. 3. de pœnit. c. 4.

se veram Confessionem: ac proinde Contritio, quam tum prædicabat, non includebat respectum ad veram Confessionem.

Quod autem spectat ad satisfactionem, rejecit illam in ipsa Assertione articuli quinti, in qua ità scribit: SATISFACTIONEM NEGAVI *qualem ipsi docent, quod mihi non erit difficile probare.* Et infrà: *vehementer odi, & sublatum vellem hoc vocabulum satisfactio, quod non modò in scripturis non invenitur, sed periculosum habet sensum, quasi Deo possit quispiam pro ullo peccato satisfacere.*

Quam in rem etiam observat Bellarminus, ex concione de indulgentijs Anno M. D. XVIII, Lutherum initio suæ doctrinæ negasse lib. 4. c. 2. pœnam à Deo exigi post culpam.

Si negavit pœnam post culpam, ergo & satisfactionem, ergo & respectum ad satisfactionem. Cumque anteà probaverimus priorem illam Lutheri Contritionem nullum inclusisse respectum ad Confessionem, conficitur Contritionem nostram non minùs à Lutherana differre, quàm Adversarij.

At isti differentiæ nolim ex toto confidere: videtur enim differentia illa in ordine ad Confessionem & satisfactionem non satis separare *actum pœnitentiæ cum sacramento requisitum* à prima parte pœnitentiæ Lutheranorum. Posset enim simul consistere, quod prima pars pœnitentiæ Lutheranæ quoad actum cum sacramento requisitum foret eadem cum Attritione servili, quamvis penes diversos respectus differret. Fingamus primam partem pœnitentiæ Lutheranæ ab Attritione servili *in substantia*, ut ità loquar, non differre, sed tantùm penes diversos respectus: eritne propterea actus cum sacramento pœnitentiæ requisitus substantialiter diversus? nihil erit inter utramque sententiam commune?

Fingamus iterum hæreticum quempiam docere materiam Baptismi esse aquam naturalem, cum respectu tamen ad formam falsam. Eritne propterà dicendum, quod Hæreticus ille nihil prorsus doceat nobiscum commune? non tradet ille unam saltem partem Baptismi, quam docent Catholici? Errabit ille circa substantiam primæ partis Baptismi?

Posset igitur aliquis similiter contendere primam partem pœnitentiæ Lutheranæ in substantia non differre ab Attritione servili, quamvis concederet differre penes respectum ad Confessionem, & satisfactionem, ac propterea aliud essentialius discrimen desiderare.

SECUNDUM DISCRIMEN statuitur ab Auctore Responsionis hoc modo: *terrores ab Hæreticis asserti, non habebant necessariò adjunctam*

iunctam spem veniæ, quam habet Attritio servilis. Ergo &c.

Mutemus Clypeos, & fas sit mihi ità ratiocinari: *prima Contritio à Luthero asserta non habebat, necessariò adiunctam spem veniæ*, quam habet Attritio nostra. Ergo &c.

Antecedentis probationem ut habeat Adversarius tantùm dignetur relegere verba quæ scripsit *num.78: manifestum est Lutherum initio defectionis suæ reiecisse omnem pœnitentiam, quæ concipitur ex metu*, SPE, *aut alio simili motivo ab amore distincto.* Si pœnitentiam, quæ concipitur ex Spe, rejecit: ergo & illam, quæ adjunctam habet Spem veniæ.

Quod si nolit proprijs verbis credere, audiat Lutherum propriæ mentis interpretem. Scribit ille in Assertione Articuli sexti: *cum ergo collectio peccatorum extra gratiam non nisi legem sibi præstituat, ad quam peccata sua confert, impoßibile est (licet metu pœnæ, vel* SPE PRÆMIJ *fortiter simulet) ut non magis odiat legem quam peccatum &c.*

Clarum est, quod Lutherus ab ea, de qua agit Contritione, actum spei proscribat, & consequenter spem veniæ: Nos verò ad salutarem Contritionem requiri spem veniæ cum clamore valido protestamur: ergo vel eo titulo à Lutheranæ doctrinæ contagio mundi sumus, vel ne ipse quidem Adversarius.

Quamquam re benè inspectâ aliquantò certius videatur nos hac in parte à Luthero dissentire, quam certum sit dissentire Adversarium.

Quod enim confidenter asserat terrores Lutheranos non habuisse necessariò adjunctam spem veniæ, si de terroribus intelligatur prout à Luthero, ejusque asseclis dicuntur prima pars pœnitentiæ, non video firmâ quâdam ratione hactenus probatum fuisse.

Quin imò Lutherus quamquam in priore de Contritione sententia spem veniæ à pœnitentiæ consortio rejecerit, (qua in re plurimum à nobis dissentit) postmodum tamen ab amoris extremo ad extremum timoris dilapsus, spem veniæ, seu ut loquitur in cap. 14. Oseæ *ardens desiderium ignoscentiæ* ad pœnitentiam solet requirere.

Unde ibidem, *in ipsis doloribus*, inquit, *concipiunt* SPEM, *& tamquam in umbra mortis viderent* (fortè vident) *lucem vitæ. Etsi enim peccata* TERRENT, *tamen ideò non desperant, quia vident. Pretium peccatorum incomparabile sanguinem filij Dei.* Et in Psalm. 51. agens de Contritione in terroribus sita, *scimus*, inquit, *ipsum* (DEUM) *velle ut* SPEREMUS, *& nisi* SPERES *pœnam æternæ damnationis subeundã esse.*

Quò fit etiam, ut idem Lutherus terrores suos, prout statuunt primam partem pœnitentiæ, à pœnitentia Judæ inter cetera hoc nomine

mine distinguat, quod prima pars pœnitentiæ adjunctam habeat spem veniæ, non item pœnitentia Judæ.

Liquet hoc ex Lutheri commentario in cap. 27. Genesis, in quo sic habet: *pœnitere igitur est seriò sentire iram Dei propter peccatum ità ut animo angatur peccator, & excrucietur* DESIDERIO SALUTIS, *& misericordia Dei. Hunc verò erigit, & consolatur, qui potest, ne* DESPERET, *& pereat, sicut Iudas desperabat.*

Quapropter non est usquequaq; verum, quod scribit P. Le Dent pœnitentiam Petri, seu primam partem pœnitentiæ Lutheranæ juxtà Lutherum, ejusque Asseclas non differre à pœnitentia Judæ nisi penes alteram partem pœnitentiæ, prout constat ex verbis Lutheri, & manifestius evadet ex dicendis. Num. 85.

Quamquam etsi concederetur primam partem pœnitentiæ ex mente Lutheranorum non habuisse adjunctam spem veniæ, superesset probanda differentia inter terrores Lutheranos & Attritionem servilem quoad actum, qui Attritio servilis dicitur. Quid si enim nonnemo contendat Attritionem servilem esse actum priorem spe veniæ, prout ex Tridentino posset aliquis conjicere? nonne alia tum foret investiganda differentia?

TERTIUM DISCRIMEN inter suam, Lutherique sententiam Adversarius profert hujusmodi: *terrores Lutherani voluntatem peccandi nullo modo excludebant*, ob causam infrà examinandam: porrò Attritio servilis voluntatem peccandi excludit. Ergo &c. Num. 91.

Verum, eàdem operâ, eodem calamo poterat Adversarius potiori jure à Lutheranæ doctrinæ societate nos separare. Tantùm enim debuerat sic argumentari: *Prima Contritio à Luthero asserta voluntatem peccandi nullo modo excludebat*: porrò Attritio nostra voluntatem peccandi excludit. Ergo &c.

Antecedentis veritas constat ex dictis paragrapho 2. in quo ostendimus primam Lutheri Contritionem neque fuisse *verum odium vitæ præteritæ, neque dolorem, aut detestationem peccatorum, neque desertionem præteritorum malorum.* Exinde enim necessariò sequitur quod talis Contritio voluntatem peccandi nullo modo excluserit. Quomodo enim excluderetur voluntas peccandi à peccatore, qui nullo odio, dolore, vel detestatione peccati commissi tenetur, qui præterita mala non deserit? sanè, quod excluditur, utique affectu deseritur. Sumus igitur à tempestate Lutherana remotissimi, vel ipso navim agente Adversario. Placet autem examinare utrum perinde securum sibi portum elegerit.

Probat terrores Lutheranos non excludere voluntatem peccandi, quia ducebant ad desperationem.

Verùm de efficacia hujus probationis posset quis non de nihilo subdubitare: videtur enim sic argumentans non satis distinguere terrores de quibus agunt Lutherani. Quod ut Lector intelligat

Observo ex Alphonso Virvesio Philippica 9. duplicis generis terrores agnitos fuisse à Lutheranis, scilicet *veros* & *falsos*. Unde Virvesius: *quàm vellem*, inquit, *ut Philippus* (Melanchton) *istos* VEROS *terrores*, *quibus* SERIÒ *conscientia* (*sic enim illos exponit*) DOLERE *consuevit*, *à* FALSIS *mihi distingueret*. Et ipse Melanchton in Apologia Confessionis Augustanæ primam partem pœnitentiæ vocat VEROS *terrores conscientiæ*, utique distinguens terrores illos à falsis terroribus, quos habuit Judas, Cain &c. quosque pertinere ad pœnitentiam *hypocriticam*, & *simulatam* docet Lutherus in caput 31. genesis.

Probatio itaque proposita evincit *falsos* illos *terrores* ducere ad desperationem, ac proinde nullo modo excludere voluntatém peccandi: sed de terroribus illis, quos primam pœnitentiæ partem statuebant, Lutherani, nihil video efficaciter concludi. Imò potius posset quis ex dictis oppositum suspicari. Ut enim vidimus, contendunt Lutherani veris illis terroribus conscientiam *seriò dolere* non item *falsis terroribus*: ergo ut consequenter loquantur, debent docere veros terrores excludere voluntatem peccandi, neque enim videtur seriò de peccatis dolere, qui voluntatem peccandi ab animo suo nullatenus excludit. Falsis porrò terroribus sicut anima seriò non dolet, ità etiam ex eorum doctrina, desperatio & voluntas peccandi non excluditur.

Neque verò existimare oportet terrores veros & falsos à Lutheranis confundi nullo prorsus facto inter illos discrimine; prout videtur sentire Adversarius; etenim illos terrores plurimùm discernunt.

I. Quia terrores illos non minùs distinguunt, quàm *veritatem à falsitate*, ut ex dictis colligitur.

II. Veris terroribus docebant conscientiam *seriò dolere*, quod de falsis terroribus minimè docebant.

III. Veri terrores juxta eosdem habebant conjunctam *spem veniæ*, ut statim ostendimus, non item falsi terrores desperantium.

IV. Veri terrores Lutheranis erant non *naturalium virium, sed Spiritus sancti cor nostrum efficaciter moventis opus*, prout ex Luthero, ejusque asseclis ostendi Xenij pagina 38. fallos autem terrores Cain, Judæ &c. nunquam docuerunt esse supernaturales.

V. Veri

V. Veri terrores, Lutheranorum judicio, conplectebantur propositum vitæ novæ, uti comprobavi Xenij pagina 36. quod propositum falsis desperantium terroribus minimè continebatur.

Ex quibus patet non esse omninò veram doctrinam illam P. Le Dent, quod juxta Lutheranos *pœnitentia Petri à pœnitentia Iudæ non differebat penes Contritionem, sed tantùm penes alteram pœnitentiæ partem.* Siquidem prout jam probatum est, pœnitentiam Petri à pœnitentia judæ distinguebant, sicut veritatem à falsitate, opus supernaturale à non supernaturali &c. quæ distinctio *intrinseca* est, ut sic loquar, & non tantùm penes alteram pœnitentiæ partem. num. 85.

Opponit quidem Adversarius Philippum Melanchtonem scribere: *fidem ostendere discrimen inter Contritionem Iudæ & Petri,* & inde concludit Pœnitentiam Petri à pœnitentia Judæ non differre penes Contritionem, sed tantùm penes alteram Pœnitentiæ partem.

Verùm fateor me non percipere vim hujus consequentiæ: potest enim consistere *fidem ostendere discrimen inter Contritionem Iudæ & Petri*, quamvis Contritio Judæ & Petri multis alijs nominibus differant. Ecce similem fallaciam: *valor Absolutionis ostendit discrimen inter Attritionem salutarem, & non salutarem: ergo Attritio salutaris & non salutaris non differunt nisi penes alteram Pœnitentiæ partem.* Item. *Spes veniæ ostendit discrimen inter Pœnitentiam Iudæ & Petri*: legitimenè concludam: *ergo Pœnitentia Iudæ & Petri non differunt nisi penes Spem veniæ*?

QUARTUM DISCRIMEN inter suam, Lutherique Contritionem sic explicat: Lutherani volebant *terrores esse dispositionem immediatam & ultimam, sic ut solâ fide accedente peccator iustificaretur*: hoc de Attritione servili nullatenus dicendum est. Ergo &c.

Nescio, quâ suffragante fortunâ factum fuerit, ut nullum discrimen occurreret Adversario, quod non perinde nos à Lutherana pestilentia separaret. Ecce enim nos eodem jure separatos: Lutherus *primam contritionem* volebat *esse dispositionem immediatam & ultimam, sic ut solâ fide accedente peccator iustificaretur*: hoc autem de Contritione nostra omninò negamus. Ergo &c.

Vides ejusdem prorsus rationis argumentationem. Antecedentis porrò veritas tam manifesta est, quàm quid manifestissimum. Cùm enim Lutherus Assertionem articulorum damnatorum scribebat, simul etiam asserebat solam fidem justificare, ac per consequens docebat Contritionem sic esse dispositionem, ut solâ fide accedente peccator justificaretur.

Clarum

Clarum hoc est legenti assertionem articuli primi apud Joannem Fisscherum, in qua Lutherus probans sacramenta novæ legis non dare gratiam illis, qui non ponunt obicem, concludit: SOLA ERGO FIDES JUSTIFICAT, *ut prædicta authoritates probavêre.* Et infrà: *nos autem dicimus, nec novi, nec veteris Testamenti sacramenta, sed* SOLAM FIDEM *iustificasse, sicut Paulus dicit: iustus ex fide sua vivet.* Quare Lutherus non plus adscribit Contritioni suæ primæ, quàm excogitatis posteà terroribus. Unde discrimen illud, vel Adversario nihil suffragatur, vel nobis eodem jure patrocinatur.

Quamquam si res penitiùs examinetur, fortè non deerit, qui discrimen magis intimum & *substantiale* desideret ab oppositæ sententiæ authoribus. Enim verò quartum hoc discrimen magis ab effectu & consequentibus petitur, quàm ab ipsa rei substantia. Potest enim fieri quod prima pars pœnitentiæ Lutheranæ dicatur non differre in substantia ab Attritione servili, quamvis diversâ ratione disponat ad justificationem. Quòd quidem exemplo familiari elucidare quis posset.

Fatemur eumdem esse Baptismum in *substantia* apud hæreticos & Catholicos, quamvis interim hæretici adscribant justificationem soli fidei justificanti. Quid si ergo aliquis affirmet etiam Lutheranos terrores & Attritionem servilem idem esse in substantia, quamvis Lutherani justificationem soli fidei adscribant & non Catholici. Quapropter aliquid plus lucis videtur hîc posse desiderari.

§.5. *Vtrum præstitum fuerit, quod exegerat P. Le Dent circà terrores Lutheranos?*

OPposueram in quæstione quodlibetica terrores Lutheranos nescio quid affine habere cum Attritione servili, verùm P. Le Dent putavit ab illa societate tam facilè se expedire, quàm *pyrum vulpes comest.* Terrores enim intellexit ab omni dolore & vitæ novæ proposito alienos. Unde monens me officij mei in tractatu de Attritione numero 173. *Fateor*, inquit, *Lutherum admisisse terrores: hinc tamen non infertur docuisse nostram sententiam.* OSTENDERE DEBEBAT. *Author Quodlibetica, quòd Lutherus alicubi docuerit in Sacramento Pœnitentia ad iustificationem sufficere* DOLOREM *de peccatis, &* PROPOSITVM *vita nova ex solo motivo timoris gehenna.*

Jam verò in Xenio Theologico apertissimè ostendi pag. 35. & 36.

36. Lutheranos terroribus suis intellexisse etiam dolorem de peccatis, & propositum vitæ novæ, nec diffitetur Adversarius scribens in Responsione numero 83. *hoc igitur etiam inter nos convenit admissum posteà à Lutheranis fuisse dolorem de peccatis.* Quod ipsum ibidem concedit de proposito vitæ novæ.

Credideram itaque me ostendisse, quod ostendere debueram. Quid enim illud erat? Lutherum docuisse ad justificationem sufficere *dolorem de peccatis & propositum vitæ novæ ex solo motivo timoris.*

Hoc autem à me ostensum erat, quandoquidem fatente Adversario ostenderam Lutherum ejusq; Discipulos per terrores etiam intellexisse dolorem de peccatis, & propositum vitæ novæ. Plus à me non exegerat, existimabam proinde obligatione meâ me exsolutum.

Verum adversarius videns ostensum esse, quod præcisè exegerat, aliò se convertit, & longè plura, quàm ab initio requirit. Videns enim præter expectationem suam jam manifestè demonstratum esse, à Luthero, ejusque Asseclis terrorum nomine intelligi dolorem de peccatis, & propositum vitæ novæ, aliò se confert, & eas conditiones postulat, de quibus ne hilum quidem anteà proposuerat. Juvabit illum audire: OSTENDERE DEBUERAT Author Xenij, *quod vel Lutherus, vel Confessionistæ rejectâ priore sententiâ docuerint dolorem de peccatis ex motivo metus gehennæ, unà cum spe veniæ, & proposito non peccandi de cætero, per quæ positivè excludatur omnis voluntas peccandi, sufficere cum sacramento Pœnitentiæ ad justificationem vi operis operati ipsius sacramenti sine quo nullo modo haberetur reconciliatio.* Num. 84.

Ostendere debueram? omninò, si conjector Oedipus fuissem, & divinare potuissem sermonem esse *de spe veniæ, exclusione voluntatis peccandi, opere operato &c.* quorum omnium ne iota quidem propositum fuerat. Sic enim locutus fuerat: *ostendere debuerat, quod Lutherus alicubi docuerit in sacramento Pœnitentiæ ad justificationem sufficere dolorem de peccatis & propositum vitæ novæ ex solo motivo timoris gehennæ.* num. 173.

Quamobrem *potiori iure*, quàm Adversarius possem dicere mihi tales non esse oculos, ut videre queam, quod gestat in animo & non exprimit] calamo. Corda & renes scrutatur Dominus: ego propositis mihi terminis institi, quod postulabatur præcisè præstiti, & ad occultas & fortè tum temporis nondum natas animi cogitationes, scriptionem meam non direxi.

Dixi *potiori iure.* Fallitur enim putans me diversissimum quid à Tridentino opposuisse, dum ad SS. Patrum pœnitentiam me retuli. Tridentinum Capite 2. sess. 14. in quo versabar disertè se refert ad SS. Num. 72.

 Patrum

Patrum pœnitentiam, undè à Tridentini peripheria non aberrabam quando eodem me referebam. *At*, inquit, *aliò respexisse me fateor.* Distinguo Rdè. Pater: aliò, quàm debueram, vel quàm respiciat Tridentinum, Nego. Aliò quàm putaverat Va. Ptas. Concedo.

Verùm ut revertar ad provocationem factam, & novos limites probationis mihi præscriptos, dico Lutherum in posteriore suâ sententiâ requisivisse spem veniæ, & quia in vestra sententia spes veniæ, & timor gehennæ positivè excludunt voluntatem peccandi, non defuturos, qui affirment terroribus Lutheranis positivè excludi voluntatem peccandi: Quod ipsum fortassis colligent ex eo, quod Lutherani docerent peccatorem veris terroribus *seriò dolere* de peccatis, quod sine èxclusione voluntatis peccandi non videtur posse intelligi.

Quod adfertur de opere operato nihil facit ad præsens negotium, quia discrimen illud pertinet ad effectum partis Pœnitentiæ, non ad ipsam substantiam primæ partis Pœnitentiæ. Sicut ex eo, quod hæretici negent opus operatum in Baptismo, perperam quis intulerit ab illis tradi materiam Baptismi à nostra diversam in substantia.

Ut autem tollatur omnis causa de plaustro, ut ajunt, loquendi, propono Adversario easdem conditiones, easdem probandi leges, ipsissimis eisdem terminis immutatis conceptas; quibus me provocat. Quid enim æquius, quàm ut patiatur leges, quas tulit. Sic igitur propono. *Ostendat P. Le Dent quod Lutherus in priore sua sententia docuerit dolorem de peccatis, unà cum spe veniæ & proposito non peccandi de cætero, per quæ positivè excludatur omnis voluntas peccandi, sufficere cum sacramento Pœnitentiæ ad iustificationem vi operis operati ipsius sacramenti sine quo nullo modo haberetur reconciliatio.*

Ostendat hæc Lutherum docuisse in priore suâ sententiâ, & herbam victori lubens porrigam, sin verò non potuerit, desinat scribere nostram esse ipsissimam Lutheri sententiam.

Atque hæc de Lutheri mente sufficiant, de quibus nihil scripsissem, si ad scribendum objecto Lutheranę sententię nomine stimulatus non fuissem: jam verò inivi consilium, quod ille apud Salustium: *non placuit reticere, ne quis modestiam in conscientiam duceret.*

CA-

CAPUT SECUNDUM.

Utrum Attritio servilis positivè excludat voluntatem peccandi?

VEriſſimè ſcriptum eſt ab Auguſtino, neminem ſic locutum eſſe, ut ab omnibus intelligeretur. Vereor enim ut Author Reſponſionis ſatis aſſecutus fuerit, quæ circà excluſionem voluntatis peccandi à me ſcripta ſunt. Quare dabo operam, ut quàm fieri poterit clariſſimè & breviſſimè, doctrinæ à me traditæ ſenſum aperiam.

§.I. *Status præſentis quæſtionis dilucidè proponitur.*

OBſervet Lector poſitivam alicujus rei excluſionem dupliciter poſſe contingere, ſcilicet mediatè & ut ità dicam *cauſaliter*, vel immediate, & quodammodò *formaliter*.

Cauſaliter ſeu mediatè excludere eſt aliquid cauſare quo mediante habetur excluſio alterius. Hoc ſenſu Sol dicitur excludere tenebras ab aere noſtro, quia cauſat in aere noſtro lumen, quo mediante excluduntur tenebræ.

Formaliter, ſeu per ſe, & immediatè aliquid excludere, eſt nullo mediante & ſeipſo aliquid excludere & non pati in ſubjecto. Hoc ſenſu lumen excludit formaliter tenebras ab aere, viſus cœcitatem ab oculo &c.

Eodem modo dicendum eſt aliquam voluntatem poſſe dupliciter dici efficacem, ſcilicet *cauſaliter* & *formaliter*.

Voluntas cauſaliter efficax dicitur illa, quæ cauſat & efficit aliquid, quo mediante fit illud propter quod datur. Hoc ſenſu pius motus fidei poteſt dici efficax reſpectu excluſionis peccati, quia poteſt cauſare amorem Dei ſuper omnia, quo mediante excluditur voluntas peccandi.

Voluntas formaliter efficax dicitur illa, quæ nullo alio mediante per ſeipſam, & ut ità loquar *in genere cauſa formalis* præſtat illud propter quod datur. Hoc ſenſu amor Dei ſuper omnia dicitur efficax reſpectu excluſionis peccati, quia per ſeipſum nullo mediante excludit, & removet ab anima affectum peccati mortalis.

Status ergo præſentis quæſtionis circa hunc cardinem verſatur, u-

trum Attritio servilis formaliter & seipsâ immediatè excludat voluntatem peccandi, sive utrum sit voluntas formaliter efficax respectu exclusionis peccati? Quod enim Attritio servilis possit causaliter excludere voluntatem peccandi, & esse voluntas causaliter efficax introducendo amorem Dei super omnia, sicut apud Augustinum seta introducit linum, non diffitemur.

§. II. *Quænam sit Legitima ratio cur amor Dei super omnia positivè excludat voluntatem peccandi?*

RAtionem claram & manifestam hujus veritatis proposueram in Xenio paginâ 48. Voluit tamen Adversarius pleno meridiei offundere tenebras, quodque apud Horatium legitur: *& stellis nebulas spargere candidis*. Quas nebulas facili negotio dispulisset, si (uti poterat) voluntatem absolutam à simplici velleitate discernere voluisset. Ut ut sit, parum id mihi curæ est, quandoquidem non diffiteatur rationem à me prolatam legitimè concludere, si his verbis exprimatur:

Qui habet amorem Dei super omnia Deum summè æstimat, seu præfert omnibus in quibus peccaretur mortaliter: qui autem peccat mortaliter Deum interpretativè contemnit, seu alicui postponit. Atqui fieri nequit, ut idem omnibus præferatur, & simul illorum alicui postponatur. Ergo &c.

§. III. *Vtrum eodem argumento probetur timorem gehennæ excludere positivè voluntatem peccandi?*

AFfirmat P. Le Dent, verùm reclamat manifesta veritas ob subjunctas rationes.

num. 146. PRIMÒ, ut eodem argumento probaretur timorem gehennæ positivè excludere voluntatem peccandi oporteret in timore aliquid reperiri, quod summè æstimaretur, & preferretur omnibus, sicut in argumento proposito reperiebamus. Quæro igitur quid illud sit? Deus, an creatura? si Deum dixeris, jam benevolum Dei propter se amorem requiris. Quid enim aliud est Deum summè æstimare, & omnibus præferre nisi Deum propter se amare? si creaturam dixeris summè æstimari, & omnibus præferri, securè pronuntio talem timorem in peccato esse, nedum voluntatem peccandi excludere. Cum enim

Mat-

Matthæi 10. v. 37. veritas dicat: *qui amat Patrem, vel matrem plusquam me non est me dignus: & qui amat filium, aut filiam super me, non est me dignus*, certissimum est, quod ille non foret dignus Christo, qui creaturam summè æstimaret, & omnibus præferret, etiam ipsi Christo. Unde iterum Christus Matthæi 12. v. 31. *benè Magister cum veritate dixisti, quia unus est Deus. & NON EST ALIUS præter eum, ut diligatur ex toto corde.*

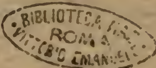
SECUNDÒ, timor pœnæ ex amore sui causatur, quatenus Pœna est detrimentum propij boni: secundum autem doctrinam Augustini libro 14. de civit. cap. 7. affectio, quæ nascitur ex amore sequitur naturam & indolem amoris ex quo nascitur. Jam verò argumento proposito nullâ ratione probari potest amorem sui excludere positivè voluntatem peccandi, nec enim valebit quisquam dicere amorem sui, quo quis seipsum summè estimat, & omnibus præfert, esse laudabilem virtutis fœtum. Ergo &c.

TERTIÒ, omnis amor Dei super omnia excludit affectum, seu voluntatem peccandi. Rogo, an similiter omnis timor gehennæ excludat voluntatem peccandi? scio non affirmaturos. Quis igitur timor gehennæ excludit voluntatem peccandi? an ille quo pœna gehennæ timetur super omnia? atqui ille perversus est, & contrà honestatem juxta doctrinam Theologorum, & inter ceteros R. P. Francisci Suarez. An certa intensio timoris requiritur? quæ obsecro illa? Aut unde constare poterit confessuro, quod ad illam intensionem pertigerit? sed & cur intensissimus actus timoris gehennæ voluntatem peccandi non excludit, intensior autem excludit? Disp. 1. de Spe sect. 4.

Apparet igitur summam disparitatem esse inter amorem Dei super omnia, & timorem gehennæ.

§. IV. *Examinatur argumentum, quod opponit P. Le Dent.*

SIc argumentatur: *qui habet actum timoris de quo agimus, cognoscit pœnas gehennæ gravissimas esse ac æternas, easque sive earum periculum incurri per mortale quodcumque: novit etiam difficultatem, quæ est in observatione mandatorum Dei, nullam esse, si conferatur cum pœnis gehennæ; quare eligit illam difficultatem transitoriam potiùs assumere, quàm gehennam seu eius periculum incurrere, atque adeo evitationem gehennæ & periculi præfert carentiæ difficultatis transitoriæ,*

ria, quæ est in observatione præceptorum. Quod si autem stante tali actu peccaret mortaliter, iam evitationem difficultatis repertæ in observatione mandatorum præferret evitationi gehennæ, eiusve periculi, atque adeo hoc interpretativè contemneret. Atqui certum est, non posse idem omnibus præferri, & simul non præferri, seu postponi ac contemni: Ergo &c.

Prolixum sanè argumentum, circuitus & ambages multæ, ut veritas tam evidens probaretur. Ego tribus verbis postulo, quid omnibus præferatur in casu posito? Deus, an creatura? si Deus, adest amor Dei. Si creatura, adest peccatum, ut anteà demonstratum est. Atqui profectò, ut paritas sit argumenti, oportet aliquid assignari, quod omnibus præferatur absque ullâ exceptione, aliàs enim, si vel minutissimam admittis exceptionem, non tantùm latentem rimam, sed & patentem habebis januam, quâ intret voluntas peccandi.

Verùm propius accedendo ad involucrum argumenti propositi, affirmo manifestam petitionem principij in eo contineri. Quod ità ostendo: supponit, quod intra sphæram solius timoris gehennæ sistendo possit quis assumere, vel eligere (cum effectu utique) difficultatem transitoriam, quæ est in observatione præceptorum (utique omnium) atqui hoc illud ipsum est de quo inter nos controversia est, &, etiamnum nego. Quid enim sibi vult prolixa illa paraphrasis ad fallendum incautos idonea: *assumere difficultatem transitoriam, quæ est in observatione præceptorum omnium*? idem sanè, *quod observare omnia præcepta*, seu legem implere?

Declaro. Assumere (cum effectu) difficultatem observandi præceptum jejunij, quid est aliud, quàm observare præceptum jejunij? Item. Assumere cum effectu difficultatem transitoriam visitandi Amicum, quid est aliud, quàm visitare amicum?

Proinde prodit se fucus Argumenti propositi: pro concesso enim assumit omnia præcepta divina posse observari & legem impleri ex adæquato & ultimato motivo timoris, absque ulla Dei propter se dilectione, quòd absolutè nego.

Atque, ut evidentius appareat vanitudo hujus argumenti, proponamus nobis peccatorem in extremo vitę discrimine destitutum omni solatio & spe Absolutionis Sacramentalis, ac proinde teneri ad Dei propter se amorem: statuamus insuper eumdem affectum illo timore gehennæ de quo in argumento: amabo; poterit ille assumere (cum effectu) difficultatem transitoriam quæ est in observatione præceptorum omnium, atque ità, primum & maximum mandatum absque

Charitate

Charitate implere ex solo, adæquato, & ultimato timoris motivo? Quod si dicas urgere tum præceptum amandi Deum, fatebor, sed simul asseram in sacramento reconciliationis urgere præceptum amandi Deum: negabit Adversarius: ergo jam contestamur, & in illâ contestatione partem negativam, scilicet non esse præceptum amoris Dei in sacramento reconciliationis, supponit Adversarius; nisi enim hoc supponat non magis concludit argumentum, quàm in casu necessitatis externæ, de quo anteà. Proindè supponit aliquid de quo contestamur, & controvertimus. Ergo etiam ex eo capite habetur pro concesso, quod non est concessum.

§. V. *Examinatur palmare argumentum P. Le Dent.*

PLurimum momenti statuit in hoc argumento: *is, qui habet actum spei* (qualem requirit) *per fidem cognoscit quantum sit bonum beatitudinis æternæ, & quàm exiguum ac prope nullum eius comparatione sit bonum quodcumque utile ac delectabile transitorium huius vitæ. Cognoscit autem certâ fide illi cœlesti & æterno bono consequendo obstare perceptionem cuiuscumque boni utilis vel delectabilis sub mortali prohibiti. Hâc consideratione motus* STATUIT FIRMITER ET ABSOLUTE *iam & in futurum ex parte suâ nullum opponere impedimentum per quod æternum bonum amitteret, vel amittendi periculo se exponeret: & sicut ante per intellectum, ità quoque nunc per actum voluntatis* OMNIA BONA *transitoria, quæ sine mortali obtineri nequeunt* POSTPONIT *summo illi ac æterno felicitatis bono, quod* PRÆFERT *illis omnibus. Et hoc sufficit in eo, qui iustificatus est. Quod si autem stante actu iam dicto talis de facto peccaret mortaliter in quacumque demum peccati specie, iam beatitudinis consecutionem postponeret bono utili aut delectabili transitorio, illamque interpretativè contemneret, quandoquidem actualiter cognoscat quovis mortali ius ad beatitudinem deperdi. Subsumo cum Authore Xenij. Atqui clarum est non posse idem omnibus præferri, & simul eorum alicui non præferri &c.* Num. 143.

Fictilis hujus argumenti machina comminuitur negando categoricè, quod possit quis absque Dei propter se dilectione *statuere firmiter & absolutè ex parte suâ nullum opponere impedimentum per quod æternum bonum amitteret, vel amittendi periculo se exponeret.* Quid enim affectata illa circumlocutio aliud significat, quàm habere pro-

positum

positum servandi mandata divina, & non peccandi mortaliter? Jam verò *propositum servandi mandata divina* DILECTIO DEI SUPER OMNIA *videtur, aut certè non esse sine illa*, prout ostendi Xenij pag. 25. ex Andrea Vega, ad cujus authoritatem provocatum fuerat. Supponitur ergo in præmissis argumenti aliquid æquè incertum & controversum, quàm sit conclusio, quæ infertur.

Sed & alteri fundamento fluxo & inani incumbit tota moles hujus argumenti. Siquidem pro veritate concessâ assumit pôsse citrà Dei dilectionem *omnia bona transitoria & c postponi summo ac æterno felicitatis bono* (quod est Deus ipse) *& præferri illis omnibus*, utique absque ullâ exceptione, ne pateat aditus voluntati peccandi, si vel unam creaturam excipias cujus nimio amore possit mortaliter peccari.

Verum illa hypothesis partim admittit, quod prætendo, partim continet doctrinam à veritate & communi sensu alienam.

Admittit quod prætendo, dum ad exclusionem peccati requirit, ut omnia bona temporalia postponantur Deo. Item, ut Deus omnibus illis bonis præferatur. Ego nihil aliud prætendo. Unde videor mihi jure merito posse dicere cum Augustino. *His ergo auditis, quid nisi Christo gratias agam, qui coegit hominem confiteri.* Ac propterea utinam populo è suggestu absque ullo glossemate proponeretur hæc

l. 3. cont. Pel. c. 52. doctrina: *ad exclusionem peccati requiri, ut omnia bona temporalia postponantur Deo, & Deus omnibus illis præferatur.* Ego illi doctrinæ facilè acquiescerem, nescio, utrum nonnullorum amor proprius charitatis semper inimicus perinde acquiesceret.

Quod autem prædicta hypothesis contineat doctrinam à veritate & communi sensu alienam, mihi manifestum est. Contendit enim omnia bona temporalia posse Deo postponi, & Deum illis omnibus præferri, omnibus, inquam, sine exceptione, etiam proprijs commodis operantis, imò ipsi operanti, absque ullo divinæ dilectionis calore. Quod à veritate inprimis alienum est: quid enim est per actum voluntatis (de illo enim agitur non de judicio quodam speculativo) Deum omnibus præferre, nisi Deum præ omnibus & super omnia, quæ postponuntur diligere? Actus ille voluntatis utique est quoddam velle: ergo, qui sic affectus est, vult Deum præ omnibus: velle Deum præ omnibus, quid est, obsecro nisi amare Deum præ omnibus?

Quod autem hoc sit à communi sensu alienum perinde facilè ostenditur. Omnes enim sibi persuadent se adimplere illud mandatum mag-

magnum in Legè: *diliges Dominum Deum tuum ex toto corde &c.* quandò per affectum voluntatis omnes creaturas Deo postponunt, & Deum omnibus præferunt. Nec aliter Theologi mandatum illud intelligunt, ut Bellarminus lib. 1. de amiss. grat. cap. 52. qui docet illo præcepto contineri, ut *nihil Dei amori anteponatur vel adæquetur*, & lib. 2. de Monachis. cap. 13. *solum ut amemus Deum præcipuo amore, nihilque illi in amore anteponamus, vel æquemus.* Et Martinus Becanus de merito cap. 4. num. 30. *ut Deum præferamus rebus aliis, ut nullius rei amorem Dei amori anteponamus &c.* Atque hoc est, quod passim vocant Deum appretiativè super omnia diligere. Quæ omnia continentur in eo quod Spei attribuit Adversarius, ut patebit consideranti.

Absit proinde ut istiusmodi Spem vocemus mortuam, & vitali divini amoris calore destitutam: quidquid enim dixeris non potest non vivere Spes illa, quæ voluntatis affectu Deum præfert & præponit omni creaturæ.

Verùm audire lubet, quâ ratione doctrinam suam stabiliat Scriptor ille: *cum,* inquit, *sine illo Dei amore ex duobus bonis ferè æqualibus homo possit unum alteri præferre, sive hoc velle præ illo, idque sive comparatio fiat inter duo bona licita, sive inter illicita: quâ specie veritatis dici posset, quod nequeat summum ac interminabile bonum malle, seu præferre* PAUCIS *quibusdam & exiguis bonis transitoriis, in quorum electione peccaretur mortaliter?* num. 144.

At at aberramus à scopo. Dictum fuerat per Spem *omnia bona temporalia postponi Deo & Deum omnibus præferri.* Jam verò probatio loquitur de *paucis quibusdam & exiguis bonis transitoriis.* Aliquantùm differunt *omnia*, & *pauca bona transitoria.*

Ceterùm nullius momenti est, quæ urgetur consequentia: nec enim mirum est, quod bonum transitorium possim alteri transitorio præferre sine amore Dei, quia Deus non est objectum istius præferentiæ: at verò quandò Deus præfertur omni creaturæ, etiam ipsi homini, etiam amori quo homo seipsum diligit, Deus est objectum talis præferentiæ.

§. VI. *Examinantur quædam responsa, quæ data fuerant argumentis Patris Le Dent.*

DIxeram imprimis ActumSpei & timoris posse excludere voluntatem peccandi, sed non immediatè seu se solo, sed tantum accedente actu dilectionis Dei.

vult sibi concedi, quid aliud, obsecro, petit, quàm ipsum principium Disputationis, quod illi probandum erat, pro concesso haberi?

At, inquit, in toto discursu quo probavit Attritionem suam necessariò excludere peccatum nullibi supponit talem Attritionem cum sacramento sufficere.

Omninò Rde. Pater. Quandò supponis amorem Dei propter se non esse medium ad salutem &c. Necessarium, consequenter etiam supponis Attritionem gehennalem cum sacramento sufficere. Si enim amor Dei non sit medium ad salutem necessarium, evidens est quod Attritio vestra sufficiat cum Sacramento, ne dicam etiam sine Sacramento.

Concludo igitur argumento proposito ad summum probari, quod aliquis timor gehennæ causaliter & mediatè inferat media ad salutem &c. necessaria, sed intactum & examinandum relinqui, utrum amor Dei non sit unum ex medijs ad salutem necessarijs? De formali porrò exclusione peccati nihil prorsus convincit.

Quod si fortassis dicat amorem Dei esse medium ad salutem &c. necessarium, sed suo tempore & extra Sacramentum, non autem in Sacramento.

Contrà. Ergo vult concedi quod inter nos controvertitur: ego enim affirmo amorem esse medium ad salutem necessarium, etiam in Sacramento, ille contradictorium supponit. Ergo vult sibi concedi principium, quod illi nunquam largiar.

Quod si dicat se hoc alicubi probasse. Ergo jam aliò recurrit. Ergo argumento petito ab efficaci exclusione peccati nihil concluditur, ac proindè omittatur.

Declaro. Nonne potuitq́ Deus amorem suî præcipere peccatori, qui vellet sibi reconciliari per Sacramentum Pœnitentiæ. Illo casu posito, quæro an Attritio servilis positivè excluderet voluntatem peccandi in Sacramento Pœnitentiæ? Affirmare nemo potest nisi cui cerebrum foret in lingua. Dicendum igitur, quod Attritio servilis tali casu non excluderet voluntatem peccandi. Sed unde constat argumentanti, quod jam actu & de facto non versemur in casu proposito? unde constat (sistendo intrà sphæram exclusionis peccati) Deum non præcepisse suî amorem in Sacramento Pœnitentiæ? Ego enim constantissimè id affirmo, ipse non tantùm negat, sed & pro fundamento suæ probationis supponere debet, nisi velit ridiculè argumentari. Ergo iterum petitio principij. Atque hæc mihi videntur tam evidentia, quàm mihi manifestum sit me vivere, dum hæc scribo.

Quod si iterum dicat alibi se probasse non esse tale præceptum diligendi Deum in sacramento Pœnitentiæ. Optimè. Ergo argumentum ab efficaci exclusione peccati tantisper dormiat, donec accuratè examinaverimus diversam illam probationem, quâ concluditur Deum in sacramento Pœnitentiæ non præcepisse suî amorem. Quem in finem, hunc, nî fallor, peremptorium syllogismum propono: argumento ab efficaci exclusione peccati nihil concluditur nisi supponendo quod Deus non præceperit amorem suî in sacramento Pœnitentiæ: atqui hoc non potest supponi sine manifesta petitione principij, ego enim affirmo, ipse negat, Ergo argumento ab efficaci exclusione peccati nihil concluditur. Satin clarè?

Quædam leviora objicit P. Le Dent, quæ paucis confutandæ sunt.

Opponit itaque num. 158, Non video quomodò negari possit dari actum efficacem eâ efficaciâ de qua agimus, qui tamen non sit amor Dei; nisi quis fingat nullum dari actum efficacem, nisi qui sit actus amoris Dei, adeòque non posse inter duo graviter prohibita unum efficaciter alteri præferri.

Verùm interrogo, quid his & similibus argumentis responderetur si Deus amorem suî in sacramento Pœnitentiæ præcepisset? quod tum responderet, jam sibi responsum existimet argumentans.

Ceterum dico verissimum esse, quod nullus detur actus efficax eâ efficaciâ de quâ agimus, scilicet exclusionis peccati, nisi qui sit actus amoris Dei. Hoc enim est ipsissima nostra conclusio.

Quod additur secuturum *non posse inter duo graviter prohibita unum efficaciter alteri præferri*, missile telum est, cujus scopum ignoro. Agimus enim de præferentia, quâ aliquid omnibus omninò præfertur. Vultne igitur aliquid graviter prohibitum posse licitè omnibus præferri?

Audiamus quid ulteriùs adferat: profectò, inquit, si possim efficaciter detestari peccatum, quia hoc est malum Dei, cur non potero illud ipsum efficaciter detestari, quia mihi malum est?

S. Augustinus amorem Dei & amorem suî solet opponere, hoc argumentum vult componere, & in eodem parallelo constituere.

Respondeo itaque longè diversam esse rationem de amore Dei & amore suî. Possum enim Deum super omnia amare, non autem me ipsum, & possum super omnia detestari peccatum quatenus est malum Dei, non item possum super omnia detestari peccatum, quatenùs mihi malum est, aliàs enim possem meipsum omnibus præferre,

& in-

& incommodum meum, seu pœnam possem detestari plusquam culpam, quod vitiosum esse suprà monstratum est.

Ut autem efficaciter excludam omnia argumenta & tricas, quæ contorqueri possent, propono Patri Le Dent hanc quæstionem: *quid respondendum foret omnibus argumentis, quæ ingeniosè excogitat, casu quo Deus præcepisset amorem suî in sacramento Pœnitentiæ?* Similiter possem proponere, & rogare utrum spes mortua excluderet voluntatem peccandi, foretque voluntas formaliter efficax in sacramento Pœnitentiæ, si Deus præcepisset amorem suî in sacramento Pœnitentiæ?

Neque dixeris idem posse quæri de amore Dei perfectissimo, quia convenit inter nos Deum non præcepisse amorem suî perfectissimum in sacramento Pœnitentiæ: at non convenit inter nos Deum non præcepisse aliquem suî amorem in sacramento Pœnitentiæ.

CAPUT TERTIUM.

An Tridentinum sess. 14. cap. 4. nomine *Attritionis* intellexerit proximam dispositionem ad justificationem?

APpositè scribit Pindarus bonum esse niti duabus anchoris, quia bonum est duplici præsidio niti, ut si alterum destituat, altero juvemur. Quod consilium secutus in Xenio dederam operam ut duabus niterer anchoris, duplicique præsidio. Nimirum ostendi falsum esse, quod voluntas peccandi positivè excluderetur per Attritionem servilem, dato & liberaliter concesso, quod Tridentinum sess. 14. cap. 4. ageret de proxima dispositione ad justificationem.

Sed & insuper ostendi antiquiores scholasticos non sine fundamento docuisse Tridentino non fuisse sermonem de proxima ad justificationem dispositione. Attuli in eum finem varia argumenta & indicia ex ipso Tridentino petita, quæ multorum judicio in unum collecta videbantur evidenter concludere. P. Le Dent vix aliud reponit & opponit quàm meam inconstantiam.

Et ego quidem haud gravatè sinerem inconstantiæ me insimulari, si hoc solùm remoraretur Adversarium ab assertæ per me veritatis confessione: Verùm non ausim hoc sperare. Scio enim inconstantiæ nomi-

nomine nihil aliud, quàm pallium deficientis minùs idoneæ Responsionis obtrudi. Et quamquam in Xenio objectionem illam pag. 40. & 45. præoccupaveram, tamen quia non patitur sibi satisfieri verbis meis, conabor efficere, ut patiatur sibi satisfieri verbis proprijs.

Numero 130. scribit: *in argumento ad hominem (ut vocamus) assumi debet propositio in eo sensu quo enuntiata est, aliàs perperàm sub ea subsumitur & concluditur*: cùm ergo argumento ad hominem petito & datâ hypothesi, quod in Tridentino ageretur de dispositione proxima asseruerim Tridentinum agere de positiva exclusione voluntatis peccandi, perperàm concludit ex propositione sumpta in alio sensu, quàm enuntiata fuerat.

Deinde locum Tridentini sess. 6. cap. 6. *illumque tamquam iustitiæ fontem diligere incipiunt*, Adversarius tribus modis commentatur, tribusque proinde niti vult anchoris. An propterea inconstantiæ notam in seipso fatebitur? Agnoscit Tridentinum loqui de amore benevolentiæ, si intelligatur de justificatione extra-sacramentali: idcircòne evertit omnia, quibus anteà probaverat Tridentinum loqui de amore concupiscentiæ? Quid si similiter dicam Adversarium, quod priùs operosè probaverat, uno verbo hìc destruere, atque *adeò parùm efficacia, vel ipso iudice, fuisse argumenta*?

Num. 99. Quare, ut in negotio tam momentoso veritati investigandæ sedulam & unanimem impendamus operam, obsecro utrimque missas fieri istiusmodi inutiles & ad rei cardinem nihil pertinentes quæstiones.

§. I. *Confirmatur ex principijs ipsius P. Le Dent Tridentinum non agere de proxima ad iustificationem dispositione.*

PRIMÒ. Fatente Patre Le Dent, Tridentina synodus illum Contritionis modum tuetur, quem rejiciebat Lutherus. Atqui Attritio, quam rejiciebat Lutherus, non disponebat proximè ad justificationem, nam Lutherus expressè dicit, quod Catholici vocent illam *Attritionem proximè disponentem ad* CONTRITIONEM. Si ad Contritionem, ergo non immediatè ad justificationem, sed mediante Contritione. Item. Ergo Attritio non est vera Contritio &c.

Respondet verba illa: *Attritionem proximè disponere ad Contritionem*

tionem nihil aliud significare Antiquis Theologis, quàm *Attritum accedente sacramento justificari.*

Verùm quis sibi persuadebit Viris doctis illam à propria notitione verborum alienissimam significationem in mentem venisse, quod proximè disponere ad Contritionem sit accedente sacramento justificare? sensus sanè planus & obvius est, Attritionem proximè disponere ad motum Contritionis. Sicut quandò Confessio Catholica Lovaniensis dicit articulo 4. *præparat tamen hic terror & gehennæ metus ad veram animi Contritionem,* omnes persuasum habent significari quod metus gehennæ præparet ad motum veræ Contritionis; nullus in animum inducet Lovanienses nihil aliud voluisse significare quàm timentem gehennam accedente sacramento justificari. Imò contrarium inde colligent, scilicet peccatorem per solum metum gehennæ non justificari, sed insuper requiri motum veræ Contritionis.

Quod attinet ad Catholicos scriptores, de quibus scribit Lutherus quod vocent *Attritionem proximè disponentem ad Contritionem*, fateor me nondum legisse Theologum, qui hoc ante Lutheri tempora expressis terminis docuerit: verùm, qui aliquid affine tradiderunt, de dispositione ad motum Contritionis locuti sunt. Docent enim quod Attritio intendatur & sic fiat Contritio. *Item*, quod timor nihil prodesset nisi ad amorem perduceret. *Item*, quod causa Contritionis sit timor. *Item*, quod Attritio introducat Contritionem & amorem, sicut seta apud Augustinum introducit linum. *Item*, quod Attritio ob intensionem successu temporis fiat Contritio. *Item*, quod Attritio non possit esse Contritio nisi sicut aer potest esse aqua, quodque Deus non infundat gratiam ratione Attritionis, sed ratione Contritionis. *Item*, quod Attritio & Contritio non differant nisi secundum majus & minus. *Item*, quod in attrito per absolutionem vivificum semen, sanctum propositum exoritur. *Item*, interdum infundi Attrito propositum non peccandi virtute clavium. Hæc & similia passim occurrunt legenti antiquos scholasticos: Attritionem autem proximè disponere ad Contritionem, quia justificat, nusquam legi: imò locutiones jam allegatæ contrarium sensum planè innuunt.

Quod autem Author ille velit Attritionem proximè disponere ad Contritionem eodem sensu, quo sacramentum ex Attrito facit Contritum: gratis asseritur. Deinde plerique Antiqui docebant hominem ex Attrito fieri Contritum in sacramento, quia docebant in sacramento infundi novum motum Contritionis, ad quem motum Attritio poterat dici proximè disponere. Ac per consequens Theologi illi

motum

non docebant Attritionem proximè disponere ad justificationem, sed mediante Contritione.

Atque inprimis in illa communissima tum temporis sententia, quod Attritio & Contritio non differrent nisi secundum intensionem, clarum est, quomodò remissus motus Attritionis proximè disponeret ad augendum eumdem motum in sacramento & perducendi eumdem motum ad perfectionem Contritionis. Alij autem docebant Attritionem disponere ad Contritionem, sicut timor disponit ad amorem, quem secundum illos Deus infundebat in sacramento propter bonam fidem accedentis cum Attritione existimatâ Contritione. In qua etiam sententia Attritio proximè disponebat ad motum Contritionis ac proinde non immediatè ad justificationem.

Quod autem addat Attritionem esse quamdam Contritionem virtualem, ac per consequens in sacramento tantùm requiri quid vicarium Contritionis, non formalem Contritionem, falsum est, nam prima pars sacramenti Pœnitentiæ debet esse verus motus Contritionis juxta illud Tridentini sess. 14. cap. 4. *fuit autem quovis tempore ad impetrandam veniam peccatorum hic Contritionis motus necessarius.* Unde Canone 4. ad justificationem requirit tres actus Pœnitentiæ, Contritionem, Confessionem & satisfactionem.

Secundò sic opposueram. Fatente Adversario Tridentinum initio hujus sessionis spondet exactiorem, pleniorem ac perspicuam de hoc sacramento definitionem: atqui non traderet exactiorem, pleniorem, ac perspicuam de hoc sacramento definitionem, si deberet intelligi de dispositione proxima, quorsum enim omisisset particulã *proximè*, de qua sic controvertitur.

Huic argumento respondet negando, quod Tridentinum exactiorem, pleniorem, ac perspicuam de hoc sacramento definitionem tradidisset, si particulam *proximè* adjunxisset, & nescio quibus tergiversationibus nititur elabi. Sed frustrà. Clarum enim est, quod hâc horâ nulla foret inter me & Adversarium de hac re contentio, si Tridentinum particulam *proximè* adjunxisset. Proinde magis exactam, plenam, ac perspicuam definitionem tradidisset.

Quod addit Theologos unanimiter id vidisse in Tridentino, falsum est, maximè si ad tempora Tridentinæ synodo viciniora convertamus oculos. Sanè, non memini me legisse ullum istorum temporum Scriptorem, qui hoc doceat. Imò Dominicus Soto insignis Theologus, philosophus & Orator, quique Concilio Tridentino interfuit in 4. dist. 19. q. 2. a. 6. docet *non esse articulum fidei, ut attriti*

per

per Sacramentum fiant Contriti. Non est enim expressa Evangelica assertio, aut ecclesiastica DEFINITIO. *Imò neque apud Augustinum, aliumve istius classis authorem reperitur: sed est Scholasticorum collectio, quæ quamquàm sit vera, non tamen est digna, cui bilances perpetuæ nostræ salutis, aut damnationis confidamus.* Ecce D. Soto dicit non esse Ecclesiasticam definitionem quod Attriti per Sacramentum fiant Contriti, sive quod idem est Adversario proximè disponere ad justificationem in sacramento.

TERTIÒ sic objeceram. juxta P. Le Dent dum synodus dicit Attritionem ad gratiam in sacramento disponere, loquitur eodem modo, quo sess. 6. cap. 6. ubi dicit: *disponuntur autem ad ipsam iustitiam dum credentes timore concutiuntur &c.* Atqui sess. 6. cap. 6 non habetur, quod timor, vel dolor ex eo tamquam motivo adæquato, & ultimato proveniens proximè disponat ad justificationem. Ergo.

Huic objectioni respondet se non ad solum timorem, sed etiam ad spem, & dilectionem retulisse verba Tridentini.

Verùm hoc non elidit vim argumenti. Si enim sessione sextâ verum sit timorem ad justitiam disponere, quamvis tantùm remotè disponat: quidni etiam idem dici poterit de dispositione cujus fit mentio cap. 4. sess. 14.? videri potest hoc argumentum eleganter deductum apud Hugonem Matthoud in suis doctis observationibus ad Robertum Pullum parte 5 ad cap. 31.

QUARTÒ sic objeceram. Quod adfertur in Tridentino de Ninivitis tantùm adfertur ad probandum *bonitatem actus*, ut loquitur num. 226. Ergo &c. P. Le Dent respondet disparem esse rationem, quia hanc Attritionem Synodus assignat tamquam speciem Contritionis in genere. Verùm ego è diverso sic argumentor: in Tridentino quandò agitur de Pœnitentia Ninivitarum, tantùm agitur *de bonitate actus*, non autem, an sit species Contritionis. Ergo idem sentiendum de Attritione de qua immediatè sermo præcesserat.

§. II. *Quid sentiendum de prolatis ex Tridentino indicijs?*

QUandò minus manifesta est Testatoris voluntas solent iurisperiti mentem testatoris indicijs & conjecturis investigare. Eodem consilio mentem Tridentini circà præsentem materiam conatus fueram indicijs & conjecturis investigare. Vix aliud opposuit Aduersarius,

rius, quàm meam inconstantiam, à qua, ut existimo, abundè me expurgavi. Addit tamen unum argumentum Logicum, confutatione non indignum, quandoqnidem eo confutato quidquid aliud opponit in nihilum occidat.

Scripseram pag. 43. credibile esse Tridentinum proposuisse duplicem Contritionem, quam dividit in charitate perfectam, & eam, quæ non est charitate perfecta, & deinde assignasse aliud genus Contritionis imperfectæ de qua hoc unum afferat, quod sit motus bonus &c.

Auditâ mentione *divisionis* illicò ad suam Logicam recurrit Adversarius & numero 114. multis probat non servatas iri leges divisionis Logicæ, si Tridentinum eo modo, quo suprà, interpretemur. Ac proinde me ad tribunal Dialecticæ tamquam Reum provocat, qui Patribus Tridentini divisionem adscribam à legibus Dialecticæ alienam.

Verùm, quia ex verbis meis tota hæc difficultas mota est, tamquam propriorum verborum fidelis interpres declaro mihi de divisione Logica ne per somnium quidem cogitationem incidisse. Sciebam enim mihi negotium esse cum Theologo: Theologum porrò scrutari Scripturam, Concilia & sanctos Patres, apud quos formalitates illæ divisionum parùm momenti obtinent, neq; solere in illis scrupulosè tractari de modis & instrumentis sciendi, de oratione explicante naturam rei per partes &c. Eodem ergo sensu locutus fueram, quo Theologi illi, qui verbis Apostoli ad Galatas 5. *fides quæ per charitatem operatur*, docent contineri virtualem quamdam divisionem fidei in informem & charitate formatam. Sicut enim non omnis fides est charitate formata, sic ex mente Tridentini, non omnis Contritio est charitate perfecta. Ut autem manifestum fiat, quàm commodè Tridentinum possit sic explicari, utamur exemplo virtualis divisionis, quâ divideretur Confessio sacramentalis in publicam & privatam, & deinde in analogam speciem Confessionis factæ non sacerdoti, quo exemplo usus sum Xenij pag. 43. Demus proinde Tridentinum ità definivisse: *docet prætereà sancta Synodus etsi Confessionem hanc aliquandò publicam esse contingat, hominemque Deo publicè reconciliare, ipsam nihilominùs reconciliationem ipsi Confessioni sine sacramento & absolutione Sacerdotis non esse adscribendam. Illam verò Confessionem, quæ fit non Sacerdoti declarat esse donum Dei, & impulsum Spiritus sancti &c.* Nonne hæc omnia verè dicerentur, quamvis Confessio facta non Sacerdoti non foret vera pars sacramenti Pœnitentiæ? Quid igitur vetat, illum eumdem sermonem ad Attritionem gehennalem transferri? an fortè argutiæ logicæ utrumque sermonem ex æquo rejicient quia proposita divi-

sio non est modus vel instrumentum sciendi, neque est oratio explicans naturam rei per partes? spectatum admissi risum teneatis amici.

Imò non posse in Tridentino intelligi divisionem logicam juxtà P. Le Dent, manifestum est, nam divisio logica nihil debet continere superflui, neq; in membris dividentibus potest exprimi quod expressum anteà fuerat de ipso diviso. v. g. si quis definivisset animal esse vivens sensitivum, & posteà divideret animal in hominem & brutum, contrà leges divisionis logicæ peccaret dicendo, quod brutum sit animal irrationale sensitivum. Similiter ergo quandoquidem Tridentinum de Contritione in genere affirmasset, quòd sit *cum fiducia divinæ misericordiæ*, contrà leges divisionis logicæ peccasset subjungendo posteà de membro dividente, scilicet Attritione, quod debeat esse *cum spe veniæ* quod idem est.

Hoc ergo fundamento sublato dignetur Lector indicia, quæ proposui examinare, fallorque nisi reperiat firma omnia consistere.

CAPUT QUARTUM

Examinantur rursus argumenta P. Le Dent pro quæstione principali.

§. I. *Expenditur primum argumentum P. Le Dent.*

PRimum argumentum petijt ex eo, quòd Tridentinum non traderet exactiorem & pleniorem de sacramento Pœnitentiæ doctrinam, si cum sacramento non sufficeret Attritio ex solo metu gehennæ &c.

Respondeo à Tridentino tradi exactiorem doctrinam, quàm tradita fuerat sessione 6. ad quam se refert Tridentinum, nec aliud mysterium ibi quærendum esse.

At, inquit, controversia fuit cum Luthero, utrum Attritio ex solo motivo timoris absolutè sufficeret cum sacramento, quamvis non esset existimata Contritio: doctrina autem Tridentini erit confusa, si non tradiderit illam sufficere. *Sed contrà*. Quid si eodem fundamento dicam Tridentinum ne traderet confusam doctrinam docuisse talem Attritionem non sufficere, propterea quod motum veræ Contritionis dicat esse necessarium cum sacramento?

Deinde falsum est, quod Catholici tempore Lutheri docuerint istiusmodi Attritionem sufficere cum sacramento, ut statim ostendemus.

Præterea si Tridentinum tam exactam tradat definitionem &c. quid causæ est, quod juxtà Adversarium Tridentinum non definierit utrum mortalia dubia sint in Confessione exprimenda, quandoquidem ea de re fuerit inter Lutherum & Catholicos, Eckium, Roffensem &c. controversia, prout ostendi in disquisitione de peccatis dubijs? Quod si hîc Pro Attritione alleget praxim Ecclesiæ (quamquam falsò) nonne ante Tridentinum in praxi Ecclesiæ positum fuit confiteri mortalia dubia? pag. 11.

Addo denique me abundè probasse Tridentinum sess. 14. manifestè requirere amorem Dei cum sacramento Pœnitentiæ.

§. II. *Expenditur secundum argumentum P. Le Dent.*

SEcundum argumentum petit ex tam constanti & unanimi plurimorum omnis generis & conditionis consensu.

Verùm Contritionis Augustinianæ vindices constantem illum & unanimem consensum constanter & unanimiter negant.

Et quidem, si conferamus oculos in tempora Tridentino priora, iterùm dico cum Joanne Morino nullum Authorem ab Adversario proferri, qui expressis terminis doceat, quod *Attritio ex solo metu gehennæ concepta & cognita proximè sufficiat in sacramento Pœnitentiæ.*

At exclamat hoc aliud non esse, quàm in meridiana luce nolle videre. Cœcutivit igitur Joannes Morinus, Hugo Mathoud, Ludovicus Lopez Melchioris Cani discipulus, alijque viri doctissimi? Non erubescam cum illis cæcutire, & collyrium ab Adversario expectare. Sed videamus unde lux illa meridiana resplendeat.

Jacobus Latomus docet non requiri *gratuitam Dei dilectionem*; *actum gratuitæ dilectionis, amorem Dei gratuitum &c.* in sacramento Pœnitentiæ. Quid hujus veritatis luce splendidius? sed expecta, & lege quę duodecim post lineis subjiciat idem Latomus dans secundam rationem cur gratuita dilectio non sit necessaria, *quia* inquit, *eiusmodi* DILECTIONIS *vel Contritionis actus ex* GRATIA GRATUM FACIENTE *procedit.* Audis, quid sit gratuita dilectio? nimirum quæ ex gratia gratum faciente procedit. Quid igitur verba prædicta ad nostram lucem

cem meridianam? siquidem nos talem dilectionem non requirimus, sed aliam quam disertè admittit Latomus ibidem immediatissimè ante verba, quæ citat P. Le Dent. Cùm enim dixisset *Attritionis* vocabulum propter novitatem non debere rejici, statim subjungit. *Numeratur & inter gratias gratis datas* CHARITAS *quædam & dilectio Dei, quâ erga Deum afficitur peccator in statu peccati mortalis existens, non quidem illa quæ finis præcepti est de corde puro, sed tamen nonnulla* CHARITAS *est. Multa enim agit & patitur peccator amore Dei &c.* statimque concludit Attritionem inde provenientem sufficere: quæ est ipsissima nostra sententia. Invenimus igitur lucem meridianam, sed amoris non timoris, sed charitatis, non servilitatis.

Quod ad Fisscherum attinet, tandē fatetur, quod abstrahat à veritate sententiæ, quæ asserebat cum sacramento sufficere votum doloris, aut quod quis doleret se non dolere: quam sententiam non negabit P. Le Dent falsam esse. Quomodò ergo inde lux meridiana? Abstrahitne lux meridiana à splendore veritatis & tenebris falsitatis?

Objicit deinde Gabrielis testimonium docentis sententiam, quæ tradit Attritionem sufficere, *habere graves viros defensores.* sed *contrà primò* ostendi debuit, quod non agant de Attritione existimata Contritione. *Secundò*, quod Attritionis nomine non intellexerint aliquam saltem tenuem Charitatis scintillam contineri, soloque timore contenti fuerint. Certè Gabriel in argumento contrario supponit Authores, quos impugnat, docere quod Attritio penes intensionem differat à Contritione, ac proinde, quod non differant objectis. Et dist. 16. a. 3. dub. 1. refert opinionem Adversariorum suorum tamquam docerent Attritionem & Contritionem non differre nisi penes intensionem & remissionem. Quidquid sit non sunt expressi termini, prout postulo, non est lux meridiana, quam in Gabriele splendescere clamat Adversarius.

At numquid Durandus plus lucis adferet? minimè rerum. Docet quidem Attritionem superveniente sacramento virtute clavium effici sufficientem: sed quid inde? Qui docebant virtute clavium, superveniente sacramento infundi motum Contritionis, nonne hoc totum admittebant? Quid si hoc sensu dicat Durandus ibidem, quod *in absolutione Attritio præcedens fit Contritio*? Non dubito quin aliquod glossema verborum Durandi ingeniosè opponetur, verùm ego expressos terminos postulaveram, qui nec producti sunt, nec producentur. Aliunde ergo accersenda est lux meridiana.

At unde? dicam ab illo constanti & unanimi consensu omnium

ſententiariorum ad diſt. 20. lib. 4. ſententiarum ubi uno velut ſenſu & calamo conſentiunt Pœnitentiam ad finem vitæ periculosè protrahi, quia tunc non ex charitate, ſed ex ſolo timore videntur Pœnitere. Neminem interpretum reperies, qui non toto corde ſuſcipiat aurea illa verba, quæ ex libro de vera & falſa Pœnitentia adfert Magiſter ſententiarum: *Arbitrij libertatem quærit Deus, ut deleri poſſint commiſſa: non neceſſitatem, ſed* CHARITATEM *: non tantùm timorem, quia non in ſolo timore vivit homo. Quem ergo ſeriò pœnitet, oportet non ſolùm timere iudicem, ſed diligere, quia ſine* CHARITATE NEMO SALVUS ESSE POTEST. Quam doctrinam Gratianus cum ſuis interpretibus approbavit in canonem *nullus* diſt. 7. de Pœnitentia.

Quod ſi deflectamus oculos in tempora Tridentino poſteriora, abſit, ut fateamur Theologos conſtanti & unanimi conſenſu docuiſſe ſententiam, quam impugnamus ſiquidem in diverſiſſimas abjerunt ſententias. Plurimi, etiam qui Tridentino propriâ manu ſubſcripſerant, requiſiverunt cum ſacramento Contritionem perfectam, quam ſententiam, ſi Caramueli credimus, nemo demonſtrabit eſſe improbabilem. Alij Attritionis nequidem meminerunt. Alij docuerunt Attritionem ſervilem cum ſacramento ſufficere, dummodò tamen exiſtimaretur Contritio. Qui iterùm erant diviſi, nonnulli enim voluerunt neceſſitatem Pœnitentiæ ſuppleri per gratiam ſanctificantem: alij maluerunt aſſerere in ſuſceptione ſacramenti infundi motum veræ Pœnitentiæ & Contritionis.

Aliorum ſententia fuit Attritionem ſufficere cum ſacramento, etiamſi non exiſtimaretur Contritio, quam Attritionem nonnulli aſſeruerunt eſſe naturalem, alij, & communiùs, ſupernaturalem.

Attritionem autem cognitam ſufficere cum ſacramento quidam timidè docuerunt, vix auſi doctrinam illam publico proponere: alij deinde audaciores effecti tamquam probabilius ſuſtinuerunt ità ut oppoſitæ ſententiæ ſuam probabilitatem non denegarent, inter quos eſt Toletus, Sayrus, Lorinus, Salonius &c. Caramuel cum docuiſſet differentiam Contritionis & Attritionis non ità clarè explicari à Theologis, ut ſcrupuloſus animus quieſcat, dicit, quod ille habeat Contritionem, qui dolet ſe patraſſe peccatum, ille Attritionem, aut Contritionem imperfectam, qui dolet ſe dolere non poſſe.

pag. 38.

Denique, ut alias ſententias prætercam, plurimi Theologi, neque numero, neque authoritate exigui, docent Contritionem & Attritionem non differre niſi penes intenſum & remiſſum, quorum ſententia indubiè probabiliſſima eſt.

Aliàs

Alias ſententias prætereo, & peto ſitne ille conſtans & unanimis Theologorum de Attritione conſenſus? Dices fortaſsè ſententias alias eſſe falſitati obnoxias: at illud ipſum de tua ſententia reponent omnes alij. Ergo inter vos non eſt unanimis conſenſus. Ergo, niſi velis principium petere, aliunde, quàm ab unanimi Theologorum conſenſu, concluſionem tuam debes probare.

Unum hîc adverto veriſſimam eſſe hanc maximam Patris Vaſquez: *negare non poſſumus turbam Doctorum aliquandò amplecti unam opinionem abſque delectu rationum, aut ſaltem non tam exactè rationibus ponderatis.* Ut propterea non ſit mirum opiniones ſcholaſticas habere ſuos fluxus & refluxus; ceterùm veritas Domini manet in æternum. 1.2. diſp. 62. c. 2.

§. III. *Expenditur tertium argumentum P. Le Dent.*

TErtium argumentum petit ex eo, quod Tridentina Synodus illum Contritionis modum tueatur, ac adſtruat, quem rejiciebat Lutherus: hic autem loquebatur de Attritione, quæ non erat ex charitate, ſed ex ſolo timore pœnæ. Ergo

In luto Lutherano ſatis ſuperque demorata eſt noſtra oratio, quare verbo abſolvo, & dico Tridentinum non tueri ſimpliciter, nec adſtruere modum Contritionis, quem rejiciebat Lutherus, ſed cum addito, nimirum *cum propoſito melioris vitæ*, cujus non meminerat Lutherus, prout patebit conferenti canonem 5. cum verbis Lutheri, apud P. Le Dent. num. 100. Cæterùm propoſitum vitæ melioris negamus poſſe haberi ſine aliquo Dei propter ſe amore. Alia, quæ reſponderi poſſunt brevitatis ergò prætermittimus.

§. IV. *Diſcutitur locus Auguſtini de catechizandis rudibus.*

VTinā ante Auguſtini tribunal decidenda foret hæc controverſia: illo judice nihil metuerem, quem ſcio non tantùm fuiſſe charitatis ardentiſſimum cultorem, ſed & profundiſſimum Doctorem. Audiamus tamen quid in ipſo Charitatis Doctore, Charitatis obligationi contrarium reperiat Adverſarius. Opponit Auguſtinum de Catech. rud. c. 17. docere illum eſſe verè Chriſtianum, qui vult fieri

Chri-

Christianus, ut non eat in ignem æternum. &c.

Respondeo Patrem Le Dent non versari in casu Augustini, putat enim Augustinum agere de illo, qui de facto Baptizatur, cum tamen Augustinus agat de aliquo cathechizando, qui mediante instructione accedit ad Baptismum, prout patet ex toto decursu libri, præcipuè ex initio. Sensus ergo Augustini est, quod cathechizandus habeat animum verè Christianum, qui ex timore gehennæ accedit ad instructionem baptismo præmitti solitam, quia (uti observaveram in Xenio ex Tridentino sess. 6. can. 28) potest aliquis esse Christianus, quamvis destitutus sit charitate & remissione peccatorum. De tali porrò Catechumeno rectissimè dicit Augustinus, quod *proficiendo veniet ad talem animum, ut plus amet Dominum, quàm timeat gehennam*, quia accedente instructione docebitur Deum esse diligendum ex toto corde &c. Atque hoc est, quod Augustinus ibidem cap. 5. scribit: *de ipsa etiam severitate Dei quâ corda mortalium saluberrimo terrore quatiuntur* CHARITAS *ædificanda est: ut ab eo quem timet, amari se gaudens, eum redamare audeat, eiusque in se dilectioni etiamsi impunè posset, tamen displicere vereatur. Rarissimè quippe accidit, imò ferè nunquam, ut quisquam veniat volens fieri Christianus, qui non sit aliquo Dei timore perculsus.* Dicit Augustinus in ipsis Catechumenis ædificandam esse charitatem, quia licet, qui timet habeat animum verè christianum, tamen nisi ædificetur in charitate ad christianum Baptismum sine causa nititur accedere.

CAPUT QUINTUM.

Examinantur Responsa, quæ propositis ex Tridentino argumentis adfert P. Le Dent.

NIhil propiùs fuit, quàm ut omnia effugia præcluderem hâc unicâ provocatione: *Probet propositum efficax servandi mandata divina posse haberi ex adaquato & ultimato motivo timoris gehennæ.* Hoc enim in omnibus pœnè suis responsis pro concesso assumit, nusquam probat. Malui tamen pleraque cursim delibare, ut tantò manifestior fiat veritatis & charitatis conjunctio.

§. I.

§. I *Quid respondeat argumento; petito ex eo quod ante Baptismum oporteat Deum diligere* tamquam fontem omnis Justitiæ?

PRIMÒ, (contra *communem sententiam*, ut fatetur Tannerus) Tridentinum explicat de amore concupiscentiæ, sive de amore suî-ipsius. Miratur, quod provocaverim ad P. Suarez. Atqui ego non ad P.Suarez, sed ad argumenta P. Suarez provocaveram, quibus necdùm responsum est. D. Thomam, & Catechismum Romanum explicat de charitate per se justificante, verùm cùm Catechismus Romanus & idem est de Concilio Moguntino loquantur conformiter Tridentino intelligi debent de dispositione etiam cum Sacramento, sicut & Tridentinum, ac proindè non possunt intelligi de charitate per se justificante.

Quæ omnia tantò certiora sunt, quod scopus Tridentini fuerit agere de amore benevolentiæ contra hæreticos negantes talem amorem priorem esse reconciliatione, quodque hæretici Tridentinum sic intellexerint, Catholicis Scriptoribus Judoco Ravensteyn, Stapletono &c. ultroneè illud ipsum admittentibus. Vide Quæst. Quodl. pag.6. & 7.

SECUNDÒ, dicit particulam *propterea* referri ad varia motiva timoris, Spei, amoris, ex quorum singulis concipi potest detestatio peccatorum efficax. Sed *contrà*, cùm sit idem tenor verborum, debebit etiam referri ad fidem, quod ex verbis meis meritò improbat. Relege Xenium pag. 11. Suarez tradit disiunctionem, sed planè diversam.

TERTIÒ, Tridentinum explicat de justificatione extra-sacramentali. Sed *contrà*, agitur de Pœnitentia quam ante Baptismum agi oportet, non oportet autem ante Baptismum agi Pœnitentiam, quæ sit dispositio ad justificationem extrasacramentalem. Relege Xenium pag. 11. & 12.

Abstrusa porrò responsa, quæ Adversarius opponit veritati per se micanti, capiat qui capere potest. Clarum mihi est non esse nisi elaborata effugia.

§. II. *Quid P. Le Dent respondeat argumento 2. & 3. petito ex eo quod fidei, & Spei charitas debeat accedere?*

SIbi constat, & cap. 7. Tridentinum de solis habitibus locutum

fuisse pergit affirmare. Ego verò ab illis, ut minimùm, verbis, *secundùm propriam cuiusque dispositionem & cooperationem*, sermonem esse de actibus indubitatè assero.

Lubet exordiri à veritate, quæ in controversiam vocari nequeat. Verba illa: *secundùm propriam cuiusque dispositionem & cooperationem*, de habitibus intelliguntur, an de actibus? Utique responsurus es de actibus intelligenda. Ergo negari non potest cap. 7. saltem aliquam mentionem fieri de actibus. Quid porrò immediatissimè sequitur post verba illa: *Secundùm propriam cuiusque dispositionem &c.* nimirùm: *Quamquam* ENIM *nemo possit esse iustus.&c.* Quò igitur refertur particula *enim*? utique ad verba immediatissimè præcedentia, ac proindè ad actus disponentes & cooperantes, non autem ad aliqua dona habitualia.

Hic est igitur sensus Tridentini, quo jugulatur hæresis Lutheri: unica est causa formalis justificationis nostræ, quam recipit unusquisque secundùm mensuram actuum suorum & secundùm propriam cujusque dispositionem & cooperationem. Quod autem nostra dispositio & cooperatio requiratur & non sufficiat sola fides, ut volunt Lutherani, probatur, quia actus charitatis diffunditur in cordibus eorum, qui justificantur, atque ipsis inhæret: quia fides nisi ad eam accedat actus Spei & Charitatis non unit perfectè cum Christo, neque corporis ejus vivum membrum efficit: hinc fides sine operibus spei & charitatis mortua est: hinc requiritur fides per actum charitatis operans: hinc requiritur observatio mandatorum &c.

Totus hic discursus æqualiter, planissimèque fluit, efficacibus Scripturæ locis stabilit veritatem Catholicam, & præfocat hæresim Lutheranam de solo actu fidei ad justificationem sufficiente.

Opponit hæc verba: *quamquam enim &c.* connecti cum præcedentibus; nulla autem erit connexio, si intelligantur de actibus, cum in prioribus actum sit de habitu &c.

Verùm oppositum jam ostendi: nam particula, *enim*, immediatè connectitur verbis illis: *secundum propriam cuiusque diposi tionem & cooperationem.* Audis *dispositionem*? Audis *cooperationem*? *quid igitur dubitas sermonem esse de actibus disponentibus, & cooperationibus*, prout argumentatus fueram Xenij pag. 17. *Contra qua* Adversarius *nihil tutius invenire potuit, quàm silentium. Hinc ergo laudandus est, quod cùm hoc omninò invictißimum cerneret, silentio prætermisit*, prout in simili Augustinus reponit Petiliano.

Cetera, quæ opponit, nullius momenti sunt, & ex dictis nullo ne-go-

gotio dissipantur. Tridentinum enim initio capitis egerat de justificatione formali, hîc de dispositione & cooporatione ad justificationem: actus autem vitales non inhærere animæ, falsum est.

Consideret autem Lector quanta cum violentia conetur Tridentinum & verba Scripturæ ab eo allegata ad habitus trahere. Quis enim illa verba: *Fides sine operibus mortua est*, de habitibus unquam intellexit?

Denique Tridentinum hæreticos hîc perstringit. Quis autem hæreticorum disputavit an fidei habituali deberet, vel non deberet accedere habitus Spei, vel Charitatis? Teste Bellarmino Catholici contra Lutheranos probant *non solam fidem per modum* DISPOSITIONIS justificare: hoc autem efficaciùs fieri non potest, quàm locis illis Scripturæ quæ adfert Tridentinum. Cùmque nomine dispositionum actus, non habitus soleat intelligi. Ergo &c.

§. III. *Quid respondeat Argumento quarto, quod ex necessitate Pœnitentiæ propositum fuerat?*

VErbo dicam, *nihil*. Produxeram enim (salute ex inimicis nostris quæsitâ) hanc conclusionem à Melchiore Cano ex Scriptura, Patribus, Angelico Doctore &c. probatam: *Primus actus Pœnitentiæ nunquam est sine actu Charitatis*: Dixeram Melchiorem Canum vi veritatis adactum, ausúm fuisse asserere hoc esse *definitum* in Tridentino: quid ad hæc Adversarius? *Nihil.* Negat in Sacramento Pœnitentiæ fieri reconciliationem affectuum. Sed hoc ipsum *nihil* est. Quâ fronte enim possumus velle Deum nobis quoad affectum reconciliari, si nos ipsos nolimus Deo quoad affectum reconciliare? Quis aliàs non expectet meritò illud Poetæ sibi improperari:

Marce, ut ameris, ama?

Docet reconciliationem fieri in Sacramento Pœnitentiæ sicut in parvulis. *Nihil.* Affirmat *tristitiam secundùm Deum* non esse Apostolò tristitiam ex amore Dei. Opposui Chrysostomum, Cassianum, Angelicum Doctorem, & Cornelium à Lapide. Quid respondet? *Nihil.*

§. IV. *Quid respondeat argumento petito ex eo, quod Pœnitentia debeat aversari peccatum, ut est offensa Dei* &c.?

PRimùm negat necessarium esse, ut Pœnitens aversetur peccatum, ut est offensa Dei. Verùm hoc in Quæstione Quodl. evidenter

probavi ex Alphonſo Vega, Tappero, Reginaldo, Tannero, Stapletono, Valentia, Ludovico Carbone, D. Thoma, Enchiridio Colonienſi, confeſſione Catholica Lovánienſium, Auguſtino, D. Antonino, Alberto Pighio, Latomo, & Franciſco Toleto, qui omnium expreſſiſſimè pro praxi Confeſſariorum ſtatuit hanc generalem regulam: *non eſſe admittendos ad Confeſſionem, niſi qui peccata deteſtantur, ut* OFFENSA *Dei ſunt*. Offenſam opponens peccato *prout eſt alicuius mali cauſa &* POENÆ INFERNI. Vide quæſt. quodl. pag. 22. ubi lineâ 16. irrepſit vox *tamquam*, pro *tantam*, prout habebatur lineâ 13.

Aliam reſponſionem adfert diſtinguendo offenſam Dei in varias ſignificationes, ſed oſtendere deberet, quod Authores iſti, quos attulit loquantur in illa ſignificatione, quam pro arbitrio fingit.

§. V. *Examinatur reſponſum datum argumento petito ex neceſſitate converſionis ad Deum.*

QUám multa hîc aure ſurdâ, & ſicco calamo præterit! ut probarem converſionem cordis ad Deum non poſſe obtineri ſolo metu gehennæ bis produxi veritatis luce micantiſſima mellifluì Doctoris verba: *nec timor, nec amor privatus* CONVERTIT *animas, Caritas vero &c.* Item bis protuli receptam ab antiquis ſcholaſticis, imò & Juriſconſultis, Authoris de vera & falſa Pœnitentia doctrinam, quod ille *convertatur, qui iam totus & omninò vertitur, qui iam non tantùm pœnam non timet, ſed ad bonum Deum contendere feſtinat.* Bis etiam oſtendi petitis ex Rusbrochio & Roderico argumentis, quod in amore concupiſcentiæ homo potius ſeipſum habeat pro ſcopo, ac proinde quod potius convertatur ad ſeipſum, quàm ad Deum. Quid his omnibus repoſitum eſt? altiſſimum ſilentium.

Et ſanè amor concupiſcentiæ juxta Adverſariòs (ex eorum ſententia loquor) eſt amor ſuî ipſius: quis autem dubitet cor ad illud converti, quod amat? Quod autem D. Thomas dicat aliquem converti ad Deum propter timorem ſervilem nihil obſtat, quia, ut notat Sylvius verba illa intelligenda ſunt juxtà initium corporis, ubi agitur de converſione, qua *aliquo modo ad Deum convertitur.* Siquidem qui per timorem ſervilem incipit eſſe in via converſionis ad Deum quamvis nondum omnino pervenerit ad illam converſionem, nihilominus *aliquo modo* poteſt dici per illum timorem converti ad Deum. Et hoc ſen-

sensu intelligendum esse D. Thomam probant testimonia quibus docet, quod per timorem homo non moveatur in Deum, & eo sensu non convertatur in Deum &c.

§. VI. *Quid responsum sit argumento petito ex necessitate Contritionis?*

NOlo examinare glossema, quod adfert authoritati Angelici doctoris dicentis ad charitatem pertinere detestari peccata &c. Nolo:, inquam, dicere, dum dicitur aliquid pertinere ad aliquam virtutem, sensum esse, quod hoc illi virtuti proprium & speciale sit: nolo insuper dicere neglecta esse manifestissima Augustini testimonia: sed neque lubet discutere, quæ opposueram de discrimine veteris & novi Testamenti, ubi per amorem, dum timori opponitur, aliud à timore diversum intelligi non est, quod dubitemus:

Verùm illud assero R. Patrem Le Dent admittere & non admittere necessitatem Contritionis in sacramento Pœnitentiæ. Admittere, saltem scripto tenus, manifestum est. Non admittere, sic ostendo P. Le Dent num. 125. ex Puteano nostro docet in sacramento sufficere virtualem Contritionem: quâ Attritio gehennalis *operatur illud idem in nobis, quod præstaret Contritio.* Hoc autem quid est aliud, quàm negare veræ & realis Contritionis necessitatem in sacramento Pœnitentiæ? nam vera & realis Contritio debet esse verus motus Contritionis juxta Tridentinum: virtualis autem Contritio non est verus motus Contritionis, sed aliquid vicarium. Quod si omne illud, quod *operatur illud idem in nobis, quod præstaret Contritio* debeat dici Contritio virtualis, quid caussæ erit cur extrema unctio, Euchatistia, aliaque sacramenta dici non poterunt Contritio virtualis, dum propter bonam fidem operantur illud idem in nobis, quod præstaret Contritio? Quid si similiter dicam in Baptismo sufficere virtualem ablutionem, in confirmatione virtualem unctionem, in Eucharistia virtualem consecrationem. &c.

§. VII. *Quid responsum sit argumento octavo & nono?*

ARgumentum octavum firmatum est toto capite 2. ubi ostendimus Responsa & argumenta P. Le Dent circa exclusionem peccati continere manifestam petitionem principii. Quarè plura non adjiciam.

Quod attinet ad Pœnitentiam Ninivitarum, quidquid demùm

fuerit illa misericordia ,cujus meminit Tridentinum, dico me antehàc neque legisse, neque audivisse Ninivitas fuisse justificatos solo timore, absque aliquo Dei propter se amore.

§. 8. *Quid ad argumenta conglobata ?*

IN responsione ad 1. argumentum pro concesso habet ex solo timore posse haberi detestationem peccati commissi, & propositum omnia vitandi. Quod negamus ex dictis, & ex hoc ipso Apostoli loco.

Argumento 2. respondet Apostolum charitatis nomine per quam fides operatur intelligere habitualem. Verùm negari non potest, quin Augustinus charitatem actualem intellexerit, solet enim legere ***dilectionem***, quam lib. de gra. & lib. arb. c. 17. vocat ***divino amore ardentissimam voluntatem.***

Argumento 3. respondens non distinguit inter justitiam actualem, & habitualem. Dicit esse probabile habitum fidei & spei pertinere ad formalem justificationem. Verùm non negabit contrarium esse probabilius. Ergo probabilius est ibidem agi de actibus. Ergo.

Argumento 4. respondet Christum diligi quandò servantur ejus mandata. Verùm si Christum diligi nihil aliud sit, quàm servari alia mandata à dilectione diversa, quo loco, aut quibus verbis præcipietur interna charitatis dilectio ?

Argumento 5. Bellarminum conatur interpretari, sed frustrà. Verba Bellarmini clara sunt & optimè consistunt cum aliis quæ alleguntur. Potest enim dolor ex solo metu esse bonus, quamvis debeat referri ad gloriam Dei.

Argumento 6. respondet timorem servilem disponere ad actum charitatis, & hoc sensu esse principium extra disponens ad sapientiam. Verum de sapientia fuerat sermo, non de charitate.

Quod ad postremum argumentum attinet, iterum dico fletus illos, de quibus expressè Tridentinum, synceræ dilectionis & amoris Dei exploramentum fuisse, non solius timoris.

CAPUT SEXTUM.

Quid Epistolæ dedicatoriæ Xenii respondeat P. Le Dent ?

OStenderam in Epistola dedicatoria Xenii, quàm inaniter P. Le Dent. responderat quibusdam S. Scripturæ testimoniis, quæ

quæ Author epiſtolæ familiaris oppoſuerat. Non acquievit tamen, ſed bellum defenſivum pugnaciter reſumpſit. Videamus quàm feliciter.

Primò propoſitus fuerat hic locus 1. Joan. 3. *tranſlati ſumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres. Qui non diligit manet in morte.* P. Le Dent reſpondit locum illum intelligi de charitate fraterna, ſed mirabilem charitatis fraternæ addidit interpretationem. *Per dilectionem*, inquit, *ſeu charitatem proximi non intelligit Apoſtolus actum* POSITIVUM *amoris amicitiæ erga proximum, ſed tantùm* NEGATIONEM ODII *& cuiuſvis iniuriæ in proximum, ac inſuper exhibitionem officiorum &c.* Hanc interpretationem ex D. Hieronymo & Eſtio evidenter rejeci. Item oſtendi, quòd omnia præcepta poſitiva evaneſcent in negationes. Si enim fraterna charitas tantùm ſit negatio odii cùm officio externo: quidni & fides tantùm ſit negatio infidelitatis cum officio externo?

Quia verò dixeram ex Auguſtino de fide & operibus charitatem fraternam dilectioni Dei conjunctam eſſe, P. Le Dent. ut hoc telum declinaret, excogitavit interpretationem, non ſpecie tenus, ſed reverà paradoxiſſimam. Vult enim perſuadere Auguſtinum nomine *dilectionis Dei* intelligere *fidem*, utique mortuam & à Dei dilectione ſeparatam. Sed non perſuadebit. Quis enim credat Auguſtinum primo illo præcepto: *diliges Dominum Deum tuum ex toto corde &c.* Fidem mortuam intellexiſſe? Neque verò hæc erat ſententia eorum, quos impugnat Auguſtinus, ſed docebant *fidem tantùm, quæ in Deum eſt* baptizandis *intimandam*: ubi per fidem, quæ in Deum eſt, intelligebant fidem dilectioni Dei conjunctam, & ab omni dilectione proximi ſeparatam prout patebit legenti textum. Quam ſeparationem dilectionis Auguſtinus rejicit. matth. 22.

SECUNDÒ objecta fuerant verba Apoſtoli 1. Cor. 13. ubi dicit ſe ſine charitate nihil eſſe.

P. Le Dent quamvis præmittat locum illum poſſe intelligi de charitate habituali, *alij* TAMEN, inquit *quibus potius adhæreo*, *hanc Apoſtoli ſententiam exponunt de charitate fraterna.* Poſtremam hanc interpretationem aſſertam eo ſenſu, quem volebat Author, impugnavi. Ubi per charitatem fraternam non videbatur intelligere actum poſitivum amoris amicitiæ ergà proximum, ſed meram negotionem iræ, vel odij in proximum, adjunctis etiam; ſi lubet, externis dilectionis offi-

officijs. Cujus meæ confutationis cùm non meminerit, spero, quod à priore interpretatione recedat.

Tertiò allegatus fuerat locus ex 1. Petri 3. de conscientiæ bonæ interrogatione in Baptismo. Respondet propositum servandi mandata divina, etiam illud: *diliges Dominum Deum tuum* &c. posse haberi sine aliqua Dei dilectione, sed hoc repugnat Tridentino sess. 6. c. 7. ubi ad probandum, quod fidei, & Spei debeat accedere charitas, adfertur illud propositum servandi mandata divina.

Quartò propositus fuerat locus Joan. 14. *qui non diligit me sermones meos non servat.* Respondet per dilectionem intelligi *pium affectum & voluntatem Dei precepta servandi ex quocumque bono motivo, quæ etiam*, inquit, *quædam Dei dilectio est.* Hæc interpretatio si admittatur, utique perit omnis via probandi ex scripturis dilectionem Dei propter se esse præceptam. Sed fortè aliàs dabitur locus hoc responsum eradicitus evellendi.

resp. ad Ep. fam, n. 39.

Quintò productum fuerat illud ad Rom. 14. *Omne, quod non est ex fide, peccatum est*, quod de fide per dilectionem operante intelligit Augustinus, & Pontificale Romanum.

Queritur sibi obtrudi sensum à contextu & communi Interpretum consensu alienum. Additque *in Ecclesiasticis officijs, ac Ritualibus non rarò verba Scripturæ accipi in sensu aliquo accommodatitio.* Fateor R. Pater, sed numquid etiam *in sensu falso, & spiritu mendacij*? Quocumque sensu loquatur Pontificale Romanum, negare non potes sensum illum esse verum, ac proinde argumentum propositum vim suam retinere.

Pluribus huic rei explicandæ non immorabor, sed neque Lectorem ulterius hâc Apologiâ detinebo. Confido quæ dicta sunt proposito meo sufficere: *si quid autem fortè disputando non attigi, tale arbitratus sum, cui mea responsio necessaria non fuisset: sive quod ad rem, de qua agitur, non pertinet, sive, quod tam leve esset, ut à quolibet redargui facillimè posset*, ut cum Patre meo Augustino loquar. Cujus verbis coronidem huic Apologiæ impono: *teneamus Charitatem, sine qua, & cum* Sacramentis, *& cum fide nihil sumus:* AMEN, AMEN.

c. ult. de fide & op.

l. 2 cont. petil. c. 77.

ERRATA SIC CORRIGE.

pag. 4. lineâ 7. si do admittit, l. si admittit, do manus &c.
pag. 25. lineâ 18. illo Dei amore l. sine ullo Dei amroe.
pag. 31. liniâ 3. notitione lege notione.

